

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

Факультет міжнародних відносин
Кафедра міжнародних економічних відносин

Допущено до захисту.
Завідувач кафедри

проф. Грабинський І.М.
"___" _____ 2023 р.

Микитин
Христина Василівна

МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЄС В УМОВАХ
ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РФ В УКРАЇНІ

Магістерська робота

Спеціальність 292 – міжнародні економічні відносини

Науковий керівник –
к.е.н., доцент
Герлах Ірина Василівна

(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС.....	6
1.1. Поняття міграції, види міграції та її основні причини.	6
1.2. Етапи формування міграційної політики у ЄС.	12
Висновки до першого розділу.....	27
РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МІГРАЦІЙНОЇ.....	29
2.1. Аналіз міграції громадян України у країни-члени ЄС на сучасному етапі.....	29
2.2. Особливості регулювання вимушеної міграції громадян України у ЄС після лютого 2022 року.....	40
Висновки до другого розділу.....	53
РОЗДІЛ III. ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ...	55
3.1. Формування міграційної політики України.....	55
3.2. Шляхи вдосконалення державного управління міграційними процесами в Україні	64
Висновки до третього розділу.....	79
ВИСНОВКИ	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	85
ДОДАТКИ	97

ВСТУП

Міграція є надзвичайно важливим процесом, особливо враховуючи сучасну соціальну-політичну ситуацію в Європі, оскільки вона ставить перед ЄС непросте завдання адаптувати свої міграційні політики та стратегії до нової реальності. Військовий конфлікт в Україні призвів до значних переміщень населення, викликаючи гуманітарні, соціальні, економічні та політичні виклики для країн ЄС. Дослідження цієї проблеми вимагає глибокого аналізу впливу цих подій на міграційні тренди, оцінки ефективності чинної міграційної політики та створення нових підходів, здатних забезпечити адекватну відповідь на кризу. Зосередженість на цій темі підкреслює важливість збалансованого поєднання гуманітарних зобов'язань та стратегічних інтересів у контексті європейської інтеграції та міжнародної безпеки.

Розуміння впливу військової агресії на міграційні процеси та способи їх управління може привести до створення нових теоретичних підходів та методів дослідження.

Управління міграційними потоками в умовах конфлікту та військової агресії має безпосередній вплив на життя тисяч людей, які стають біженцями та мігрантами. Правильне управління цими процесами може врятувати життя та забезпечити безпеку громадян. Крім того, воно також має економічне та соціальне значення для країн ЄС, які приймають цих мігрантів та біженців.

Крім того, конфлікт в Україні та військова агресія РФ є складними міжнародними питаннями, і вплив цих подій на міграційні потоки має наслідки для міжнародних відносин та геополітичного ландшафту. Дослідження цієї проблеми може сприяти розвитку науки та вирішенню актуальних завдань управління міграційними процесами в умовах конфлікту та військової агресії.

На сучасному етапі, вчені у всіх провідних країнах світу активно спрямовують свою увагу на дослідження міграційних процесів, які набувають наростаючого значення у контексті глобальних динамік. Спеціалізовані аспекти міграції, які впливають на якість людського капіталу і визначають рухи в глобальних економічних процесах, знаходяться під ретельним аналізом та дослідженням науковців, серед яких можна виокремити таких вчених, як Бичай Р. [3], Бортник Н. [4], Белай С. [6], Волоско Я. [7], Дерев'янка С. [12].

Питання політики Європейського Союзу щодо міграції та пов'язаних із нею проблематик були предметом досліджень Андрела А.-М. [1], Бєлевцева В. [2], Герич А. [3], Жигальцева А. [23], Іванов С. [24], Кобець Ю. [27], Лозьбіна С. [36], Харитонов Р. [79].

Міжнародний контекст у сфері регулювання міграційних потоків та міграційної політики був детально проаналізований зарубіжними науковцями, включаючи Дж. Девідса[38], Х. Еллятта[50], Х. Генча[68], Н. Ширин[85], К.Теохарідеса[96], та інших. Ці дослідники зосереджували свою увагу на вивченні механізмів вдосконалення управління міграційними процесами на міжнародному рівні, вносячи значний вклад у розробку ефективних стратегій міграційної політики.

Об'єкт дослідження – міграційні процеси в ЄС в умовах військової агресії рф в Україні.

Предмет дослідження – міграційна політика ЄС.

Мета дослідження – аналіз та оцінка стратегій та методів управління міграційними потоками у ЄС в контексті військової агресії рф в Україні з урахуванням політичних, економічних і гуманітарних аспектів.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі основні завдання дослідження:

- визначити поняття міграції та розкрити основні види міграції;
- встановити основні причини міграції та їх вплив на міграційні

потоки;

- проаналізувати зміни, що відбулися в міграційній політиці ЄС після 24 лютого 2022 року, враховуючи військову агресію РФ в Україні;
- визначити особливості міграції громадян України до країн-членів ЄС під час війни;
- запропонувати шляхи покращення міграційної політики ЄС для ефективного управління потоками українських біженців.

У магістерській роботі використані наступні методи дослідження:

- Метод аналізу застосовується для вивчення розвитку міграційних потоків в Європейському Союзі (ЄС) під впливом військової агресії Російської Федерації в Україні. Аналіз документів, звітів, статистики, інших джерел для визначення основних тенденцій і динаміки міграційних процесів;
- Метод синтезу застосовувався до різних даних та інформації для розроблення комплексних стратегій та рекомендацій з управління міграційними потоками в умовах конфлікту;
- Метод порівняльного аналізу дозволяв порівняти досліджувані випадки управління міграційними потоками в ЄС з аналогічними ситуаціями в інших регіонах світу для виявлення кращих практик та можливих покращень.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, 3 розділів, 6 підрозділів, висновків, списку використаних джерел із 95 найменувань та 2 додатків. Загальний обсяг роботи 98 сторінок, з них основного тексту – 80 сторінок.

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

1.1. Поняття міграції, види міграції та її основні причини.

З етимологічної точки зору, термін «міграція» походить від латинського «migratio» та «migro», що означає перехід або переселення, і в широкому розумінні охоплює різноманітні форми переміщення людей [4, с. 71]. Це означає, що аналіз міграційних процесів має включати розгляд всіх типів і форм переміщення населення з урахуванням соціально-економічних, політичних та культурних аспектів.

Міграція історично розглядається як глобальний, об'єктивний та складний процес, що характеризується певними закономірностями та, зазвичай, пов'язаний із переїздом місця проживання. Таке розуміння міграції є фундаментальним у наукових працях багатьох дослідників і використовується в офіційній статистиці. Англійський учений Ернест Равенштайн, у своєму дослідженні «Закони міграції», вважав міграцію неперервним процесом, що розвивається під впливом чотирьох основних груп чинників: факторів, що діють у початковому місці проживання мігранта, на етапі його переміщення, у місці прибуття, а також факторів особистого характеру [38, с. 472].

У соціологічному контексті міграція розглядається як процес географічного переміщення індивідів або груп людей, що виявляється у формі мобільності в рамках визначених географічних меж. Це визначення, представлене у соціологічному словнику, підкреслює мобільність як ключову характеристику міграції, зосереджуючись на русі людей у вузькому або ширшому просторовому контексті.

З економічної точки зору, міграція отримує більш широке визначення, що охоплює переміщення людей, етносів або їх окремих представників, пов'язане зі зміною постійного місця проживання або

поверненням до нього. Згідно з цим визначенням, знайденим в економічній енциклопедії, міграція включає не лише процес переїзду до нового місця проживання, але й повернення до первісного місця.

Бондирєва С.К. надає міграції означення, в якому це явище розглядається як полімотивоване суспільне явище, що виникає з прагнення людини задовольняти свої потреби [42, с. 49]. Підходи Бондирєвої акцентують на різноманітності причин міграції, включаючи економічні, соціальні, культурні та особисті фактори. Згідно з цим поглядом, міграція є результатом взаємодії цих факторів, які спонукають людей до зміни місця проживання. Окрім фізичного переміщення, Бондирєва також виокремлює можливість віртуальної міграції, що відображає сучасні тенденції у глобалізованому світі.

Балдін Л.В., з іншого боку, концентрується на міграції як на переміщенні населення між країнами [42, с. 320]. Це визначення має більш географічний та міжнародний характер, наголошуючи на трансграничній мобільності. Підходи Балдіна відображають традиційне бачення міграції, яке зосереджується на міжнародних міграційних потоках та їх впливі на країни походження, транзиту та призначення.

Згідно з поглядами В.М. Моїсеєнка, міграція являє собою одну з ключових форм руху населення, що включає зміну місця проживання на відстань, яка може варіюватися від незначної до великої, та на різний період часу [76, с. 96]. Основною характеристикою міграції, як її розуміє Моїсеєнко, є супроводжуючі її суспільно значущі наслідки, які можуть мати економічний, соціальний, демографічний характер, а також включати інші аспекти. Ці наслідки можуть бути як позитивними, так і негативними, а також явними чи прихованими. Вони можуть виявлятися відразу або мати довготривалі ефекти.

Таким чином, підхід Моїсеєнка підкреслює багатогранність міграційного процесу, зосереджуючи увагу на різних аспектах, які

впливають на індивідумів, спільноти, та суспільство в цілому. Визначення Моїсеєнка відображає комплексний погляд на міграцію як на явище, що має значний вплив на різні сфери життя та розвитку суспільств.

Рудевська В. у своєму підході до визначення міграції акцентує увагу на переміщенні населення між країнами, яке часто супроводжується зміною громадянства [65, с. 30]. Це визначення привносить важливий правовий вимір у розуміння міграційного процесу, особливо в контексті міжнародних міграційних рухів. Відповідно до Рибаківського, міграція розглядається не просто як географічне переміщення людей, а як процес, що може призводити до значних змін у правовому статусі індивідів, включаючи зміну громадянства.

Міграція характеризується такими ознаками (див. рис.1.1).

Рис. 1.1. Ознаки міграції

Джерело: створено автором за даними [67, с. 20]

Ключовою особливістю міграції є те, що вона розглядається як завершений факт переміщення населення. Вона відрізняється від ширшої

концепції міграційної мобільності або міграційної рухливості, які можуть включати різні форми та стадії переміщення. Важливо зазначити, що міграція являє собою надзвичайно широке і багатогранне поняття, яке не може бути однозначно визначене через різноманітність галузей дослідження та різні підходи науковців до цього феномен [46, с. 46].

Різноманітність підходів до вивчення міграції відображається в тому, як різні вчені виокремлюють та аналізують особливості цього явища. Вони можуть акцентувати на різних ознаках та якостях міграції, включаючи її напрямки, шляхи, причини та наслідки. Оскільки міграція охоплює не лише переміщення людських ресурсів, але й матеріальні аспекти, її вивчення має багато рівнів аналізу, від індивідуальних мотивацій та досвіду до соціально- економічних та політичних систем. Така комплексність поняття міграції вимагає інтегрованого та багатодисциплінарного підходу для його всебічного розуміння.

Бандурка О. підкреслює, що розуміння міграції виходить за рамки однієї дисципліни, пропонуючи багатогранний підхід до цього поняття [47, с. 5]. З її точки зору, поняття «міграція» має філософське підґрунтя, в той час, як «міграційний процес» включає аспекти досліджень у сферах юриспруденції, соціології, економіки та фінансів. Такий підхід відображає розмаїтість вимірів міграції, включаючи не лише переміщення людей, але й міграцію матеріальних та фінансових ресурсів, що включає рух грошей, цінних паперів, інвестицій тощо.

Танчин І. розглядає міграцію як соціальне явище, яке охоплює процес зміни постійного місця проживання індивідів чи соціальних груп, включаючи переміщення як в межах країни, так і за її межі, а також від села до міста та навпаки.

Термін «виштовхування» описує сукупність факторів, що мотивують індивіда залишити своє звичне місце проживання через несприятливі, небезпечні або економічно не вигідні умови. У випадку військового

конфлікту в Україні, виштовхування виражається через безпекові загрози, руйнацію життєвого середовища та втрату економічної стабільності.

Натомість «притягання» відноситься до факторів, що роблять інші регіони або країни більш привабливими для мігрантів, включаючи кращі економічні перспективи, стабільність, безпеку, наявність соціальних мереж та близькість до родини або спільнот. У контексті ЄС, ці фактори притягання часто включають вищі стандарти життя, політичну стабільність, розвинені системи соціального захисту та можливості для професійного розвитку.

У рамках історичного підходу до вивчення міграції, учені-історики концентруються на процесі міграції як на переміщенні людей із зміною місця проживання. Цей процес характеризується різною інтенсивністю, спрямованістю та тривалістю, що залежать від різноманітних причин. У контексті історичних досліджень, міграція розглядається як важливий елемент соціальної та культурної динаміки, що формує історичні траєкторії суспільств та цивілізацій [57, с. 36].

Міграція поділяється на міжнародну та внутрішню. Міжнародна міграція означає переїзд з однієї держави до іншої, тоді як внутрішня міграція відбувається у межах однієї країни. Обидва види міграції є важливими компонентами природної соціальної мобільності, проте їх вплив може варіюватися. У тих випадках, коли кількість мігрантів перевищує певний рівень, що є різним для різних країн та регіонів, міграція може сприйматися як надлишкова та мати негативні наслідки. Така ситуація вимагає уважного балансування та регулювання міграційних процесів для забезпечення соціальної стабільності та гармонійного розвитку.

За причинами міграції розрізняють трудові (соціально-економічні) міграції (наприклад, в пошуках кращих можливостей для заробітку), екологічні (як вимушені переселення з екологічно забруднених територій),

політичні, сімейно-побутові (наприклад, для возз'єднання родин), релігійні та етнонаціональні міграції. Така класифікація допомагає зрозуміти різноманітні мотиви та контексти, в яких відбуваються міграційні процеси [7, с. 247].

За напрямом міграції розрізняють зовнішні та внутрішні. Зовнішня міграція, або еміграція, відбувається, коли люди переїжджають за межі своєї країни, тоді як імміграція відноситься до процесу переселення людей до певної країни з інших держав. Внутрішня міграція охоплює переміщення населення в межах однієї країни, наприклад, між різними регіонами чи містами. Вона впливає на перерозподіл населення всередині країни, але не змінює загальну чисельність населення.

Міграція являє собою складний процес, який може приймати різні форми та характеристики залежно від її термінів, форми організації та характеру переміщення. Ці особливості дають змогу класифікувати міграційні потоки за різними критеріями. Одним із ключових розрізень у міграції є її терміновість. Міграції можуть бути постійними, коли індивіди чи групи переміщуються з метою постійної зміни місця проживання, або сезонними (тимчасовими), коли міграція відбувається протягом певного періоду часу, часто пов'язаного з сезонними роботами або кліматичними умовами [57, с. 400].

Організована міграція включає у себе переміщення, що відбувається за попередньою угодою, наприклад, за набором на певні роботи. Натомість стихійна міграція відбувається без попередньо визначеного плану, коли люди вирушають у невідоме, не маючи наперед визначеного місця проживання чи праці. Також міграції поділяються на добровільні та примусові. Добровільна міграція заснована на особистому виборі особи, тоді як примусова міграція викликана зовнішніми обставинами, такими як конфлікти, економічні кризи, природні катастрофи та інші екстрені ситуації, що змушують людей покидати свої домівки [11, с. 24].

Окремо виділяють так звані «маятникові» міграції, які характеризуються щоденними поїздками між місцем проживання та роботи, наприклад, із села в місто та назад. Цей вид міграції є умовним, оскільки в такому випадку мігранти не змінюють своє постійне місце проживання.

«Маятникове» переміщення людей є важливим аспектом міграційних досліджень, оскільки воно відображає повсякденні міграційні процеси в урбанізованих та індустріалізованих суспільствах.

Загалом, існування різноманітних видів міграції спричиняє потребу у створенні різних регулятивних законопроектів для відповіді на міграцію осіб та їх подальші потреби, враховуючи економічні, соціальні та геополітичні чинники.

1.2. Етапи формування міграційної політики у ЄС.

Формування міграційної політики у ЄС можна розглядати крізь призму кількох ключових етапів, що починаються з періоду створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) та Європейської організації вугілля і сталі (ЄОВіС).

- Заснування ЄЕС та ЄОВіС. Цей період характеризується зародженням ідей вільного переміщення працівників у рамках ЄОВіС та пізніше ЄЕС. В цей час міграційна політика була спрямована переважно на регулювання внутрішньої мобільності та інтеграції ринку праці між державами-членами.
- Шенгенська угода (1985 рік). Підписання Шенгенської угоди стало важливим кроком до вільного переміщення осіб в межах ЄС. Це суттєво змінило міграційну політику, зосередивши увагу на контролі зовнішніх кордонів і створенні загального простору безпеки.
- Амстердамський договір (1999 рік). З прийняттям Амстердамського договору міграційна політика ЄС отримала новий імпульс. Цей

договір передбачав гармонізацію законодавства держав-членів у сфері азили, віз, імміграції та інших пов'язаних з міграцією питань.

- Лісабонський договір (2009 рік). Лісабонський договір ще більше розширив компетенції ЄС у сфері міграції, забезпечивши більш цілісний та координований підхід до міграційних питань, включаючи боротьбу з нелегальною міграцією та торгівлею людьми.
- Відповідь на міграційні кризи. Починаючи з 2010-х років, ЄС зіткнувся з рядом міграційних криз, включаючи кризу, викликану військовими конфліктами у Сирії та інших регіонах. Це вимагало розробки нових стратегій і політик, спрямованих на ефективне управління міграційними потоками, забезпечення прав мігрантів та інтеграцію.

Формування та розвиток міграційної політики в ЄС тісно пов'язані з інтеграційними процесами в регіоні та з впливом глобалізації, яка сприяє збільшенню міжнародних зв'язків та об'єднанню світових регіонів в єдину систему. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій відіграє значущу роль у процесі міграції, надаючи потенційним мігрантам доступ до інформації про можливості та умови життя в економічно розвинутих країнах Європи.

Історично, міграційні процеси в Європі мають довгу традицію. Цікавим є факт, що європейські держави вперше почали систематично реєструвати мігрантів ще у XIX столітті. Протягом другої половини XIX століття та на початку XX століття Європа переживала масову еміграцію своїх громадян до країн Північної Америки, зокрема до США, де виїхало близько 43 мільйонів європейців, із яких 75% обрали США як країну переселення. Однак з середини XX століття ситуація зазнала змін, і ЄС перетворився на привабливий регіон для імміграції. Така зміна була спричинена рядом факторів, які залишаються актуальними і на сучасному етапі розвитку міграційних процесів.

Першим істотним чинником, що впливає на міграційний процес у Європейському Союзі, є зовнішній міграційний тиск. Цей тиск виникає через високу привабливість ЄС для іммігрантів, завдяки перспективам, які відкриваються перед ними у цих країнах. Багато іммігрантів шукають кращих умов життя, соціального захисту, економічних можливостей та освітніх перспектив, що пропонуються країнами ЄС. Другий ключовий чинник – це внутрішні фактори, зокрема демографічна криза у країнах Західної Європи, що характеризується старінням націй. Це старіння впливає на пенсійні системи, збільшуючи навантаження на них. Крім того, існує потреба у висококваліфікованій робочій силі у певних сферах, зокрема в ІТ-галузі та інженерії. Відповідно, ці фактори ведуть до необхідності залучення іноземних працівників, які можуть заповнити ці вакансії та підтримати економічний розвиток країн ЄС [39, с. 30].

Міграційні процеси в рамках Європейського Союзу (ЄС) проявляли зміну та еволюцію протягом останніх декад. У період, що передував значному розширенню ЄС у 2000-х роках, міграційні потоки були відносно обмеженими, з переважанням трудової міграції, яка характеризувалась переважно переміщенням робітників з південних регіонів Європи до її західних країн. Цей патерн міграції відбивав економічні та соціальні розриви між цими регіонами.

Процес розширення ЄС, який істотно змінив геополітичну карту континенту, став значним каталізатором для збільшення міграційних потоків, особливо зі східних країн ЄС до західних. Це явище було посилене відсутністю суворих обмежень на працевлаштування в таких країнах, як Швеція, Великобританія, Ірландія, Італія та Іспанія. В результаті цих змін, трудова міграція набула нових форм і шляхів, що відображало ширший спектр економічних можливостей та соціальних умов у ЄС.

Малиновська також вказує на те, що ідентичність мігрантів у Європі

часто виражена більш глибоко у порівнянні з особами, які не змінювали своє місце проживання [84, с. 165]. Це свідчить про формування більш виразної і складної європейської ідентичності серед мігрантів. В контексті політичної стабільності ЄС, така тенденція може бути розцінена як позитивний чинник. Спільна європейська ідентичність, яка складається з різних елементів політичної свідомості та культурних впливів, може сприяти зміцненню внутрішньої солідарності та стабільності в межах ЄС.

Відякіна М. у своїх дослідженнях аналізує трансформаційні процеси у міграційній політиці країн Західної Європи, акцентуючи на різних чинниках, які впливають на ці зміни [57, с. 78]. Вона визначає кілька ключових факторів, які формують цю динаміку:

Зростання міграційних потоків: суттєве збільшення обсягів міграційних переміщень, обумовлене геоекономічними та геополітичними змінами на європейському континенті, які сприяли збільшенню мобільності населення. Зміна демографічного складу населення: підвищення частки іноземних громадян у населенні приймаючих країн, яке частково впливає із колоніального минулого деяких країн Західної Європи, а також з повоєнної політики, що спрямована на масове залучення працівників-мігрантів.

Зміна географічних напрямків міграції: Відякіна також вказує на зміну основних напрямків міграційних потоків в Європі. Після Другої світової війни спостерігалася тенденція міграції з півдня на північ Європи, яка з 1973 року почала змінюватися на переміщення зі сходу на захід.

Диверсифікація міграційних мотивів і форм імміграції: вона також підкреслює, що зміни у міграційній політиці супроводжуються розширенням мотивів міграції та появою нових форм імміграції.

Імплементация міграційної політики здійснюється через багатогранний і складний механізм, який охоплює кілька ключових елементів. Перш за все, це політико-правова основа, що включає

законодавчі акти та нормативні документи, які регулюють міграційні процеси. Наступним важливим компонентом є система виконавчих органів, що відповідають за впровадження цих правових норм у практику. Інформаційне забезпечення також є критичною складовою, оскільки воно передбачає збір, обробку та аналіз даних про міграційні потоки, а також поширення інформації серед зацікавлених сторін. Окрім того, економіко-організаційна частина міграційної політики включає розробку та реалізацію міграційних програм, впровадження міграційних фільтрів, а також різноманітні канали натуралізації [6, с. 30].

Під час реалізації імміграційної політики, більшість країн ЄС вдаються до використання двох основних стратегій: селективної та системної. Селективний підхід фокусується на регулюванні чисельності іммігрантів через встановлення критеріїв кваліфікації, освіти, віку, використання квотування, а також через прямі та непрямі заборони на в'їзд, тимчасові та інші обмеження.

З іншого боку, системний підхід охоплює ширший спектр дій, включаючи контроль за імміграцією, прийом мігрантів, їх адаптацію, а також заходи спрямовані на зменшення кількості нелегальних мігрантів. Це означає, що країни ЄС не лише регулюють потоки міграції, але й забезпечують підтримку та інтеграцію мігрантів у суспільство. Реалізація міграційної політики в країнах ЄС тісно пов'язана з їх економічними та політичними інтересами, зокрема у контексті забезпечення потреб ринку праці. Окрім цього, міграційна політика ЄС також включає заходи, які спрямовані на забезпечення прав мігрантів, включаючи свободу пересування та належне документальне оформлення таких переміщень, підтримуючи при цьому принципи прав людини та міжнародного права [3, с. 144].

У ЄС стимулювання рееміграції впроваджується через ряд спеціалізованих інструментів. Ці інструменти включають надання

матеріальної компенсації мігрантам, що повертаються до країни походження, реалізацію програм професійної підготовки для іммігрантів, створення нових робочих місць, а також надання економічної підтримки країнам, з яких спостерігається висока еміграція. Крім того, в рамках своєї міграційної політики, деякі країни ЄС почали впроваджувати комбінований або комплексний підхід. Цей підхід включає поєднання заходів таких як прикордонний контроль, суворі покарання за порушення міграційного законодавства, а також надання широких прав та можливостей для мігрантів, які використовують законні шляхи для імміграції.

Що стосується інституційної складової, то вона представлена діяльністю ключових інституцій, які відіграють провідну роль у регулюванні міграційних процесів на рівні ЄС. До цих інституцій належать Міжнародна організація з питань міграції, Європейська Рада, Європейський Комітет, Міністерська Рада ЄС з юстиції та внутрішніх справ, а також безпекові агенції, такі як Європол, Євроюст, Frontex, Євродак та інші. Ці організації і агенції відіграють важливу роль у розробці та впровадженні міграційної політики, забезпечуючи її ефективність та відповідність міжнародним стандартам та зобов'язанням.

Міністерська Рада ЄС з юстиції та внутрішніх справ (Рада ЮВС) відіграє ключову роль у формуванні та реалізації міграційної політики Європейського Союзу. Рада ЮВС активно бере участь у координації зусиль, пов'язаних з контролем імміграції, та забезпечує важливу платформу для обговорення та розв'язання міграційних питань. Вона співпрацює з Європейським парламентом у процесі ухвалення законодавчих актів, базуючись на пропозиціях, поданих Європейською Комісією. Від 1999 року до компетенції Ради належить контроль за зовнішніми кордонами ЄС, питання надання притулку, імміграція, а також профілактика та боротьба зі злочинністю, що постійно обговорюються на її

засіданнях [57, с. 78].

У Європейському парламенті ключові структури, що займаються міграційними питаннями, включають Постійний комітет з громадянських свобод, юстиції та внутрішніх справ (комітет LIBE), Постійний Комітет із зайнятості та соціальних питань, а також Комітет регіонів, де діє комісія у справах громадянства, управління, інституційних питань і зовнішніх зв'язків (комісія CIVEX) [75, с. 396]. Ці комітети та комісії зосереджують увагу переважно на інтеграційних аспектах міграційної політики, активно обговорюючи та ініціюючи пропозиції, висунуті Європейською Комісією, та виносячи їх на пленарні засідання Асамблеї Європарламенту.

Європейська Комісія з питань міграції, створена в 2001 році, відіграє значущу роль у контролі міграційних процесів у Європейському Союзі. Основними завданнями цієї Комісії є ревізія міграційного законодавства, розробка пропозицій щодо вмісту європейських директив та стимулювання розвитку співробітництва між країнами-членами ЄС та його керівними структурами. Комісія залучає до консультацій різні групи та комітети, які працюють над питаннями міграції, а також звертається до посадових осіб, експертів у цій сфері, партнерів та представників громадянського суспільства для отримання всебічної інформації та експертних оцінок.

Також значну роль у сфері міграції відіграє Європейське агентство з надання притулку, створене у 2021 році на фоні міграційної кризи, спровокованої міграційними потоками через територію Білорусії від громадян Іраку, Сирії, Ємену та інших країн. Агентство було створене на базі Європейського офісу з підтримки шукачів притулку (EASO) та стало ключовою структурою, відповідальною за розробку та реалізацію спільної європейської політики у сфері міграції та надання притулку. Це агентство відіграє важливу роль у формуванні єдиної, координованої відповіді на міграційні виклики, з якими стикається Європейський Союз.

За словами Хойса А., міністра внутрішніх справ Словенії, створення високофункціонального агентства з надання притулку є ключовим елементом у розвитку спільної європейської політики в цій сфері. Він підкреслює, що таке агентство забезпечить ефективну та відчутну допомогу державам-членам ЄС, де це найбільш потрібно, а також відіграватиме важливу роль у зміцненні співпраці з третіми країнами, демонструючи ефективність спільних дій на практиці. Щодо безпекових інституцій, варто відзначити роль Європейського агентства з управління оперативним співробітництвом на зовнішніх кордонах держав-членів ЄС (Frontex) [89]. Frontex займається моніторингом та аналізом ситуації на кордонах, визначає потребу у проведенні спільних операцій та вибирає технічні засоби для їхньої реалізації. Аналітичні доповіді, підготовлені агентством, є важливими для розробки політичних актів Європейською Комісією, Радою ЄС та Європарламентом, забезпечуючи інформоване та ефективне рішення питань, пов'язаних з управлінням кордонами ЄС.

Політично-правова основа міграційної політики в Європейському Союзі складається з широкого набору документів, що можуть бути класифіковані за напрямками регулятивного впливу. Перша категорія документів спрямована на протидію нелегальній міграції. До цієї категорії відносяться такі акти:

- Директива Ради 2004/82/ЄС (2004 рік), що накладає зобов'язання на перевізників повідомляти дані пасажирів та передбачає санкції для перевізників та осіб, які використовують робочу силу нелегалів.
- Директива 2008/115/ЄС (2008 рік) щодо спільних стандартів і процедур повернення нелегальних мігрантів, яка сприяє добровільному поверненню нелегальних мігрантів, встановлює мінімальні стандарти їхнього поводження, включаючи право оскаржити рішення про депортацію, доступ до правової допомоги, медичної допомоги та освіти для дітей, а також заборону примусової

репатріації у випадках небезпеки переслідувань на батьківщині.

Стратегія ЄС щодо відповіді на міграційний тиск (2012 рік), яка визначає стратегічні пріоритети ЄС у сфері міграції, включаючи поліпшення управління зовнішніми кордонами, запобігання нелегальній міграції, співпрацю з країнами походження та транзиту, превенцію зловживань можливостями легальної міграції, дотримання права на свободу пересування, вдосконалення регулювання міграційних переміщень.

Гаазька та Стокгольмська програми, які встановлюють рамки для міграційної політики ЄС. Європейський пакт про імміграцію та притулок (2008 рік), що є політичним документом, що закріплює домовленості країн ЄС щодо координації зусиль у регулюванні міграційних потоків для досягнення економічної вигоди, визначає п'ять напрямків співпраці, включаючи запобігання нелегальній міграції, організацію легальної імміграції, посилення ефективності прикордонного контролю, формування європейської системи притулку, посилення співпраці з країнами походження [71, с. 505].

У рамках Європейського пакту про імміграцію та притулок було ініційовано створення Загальноєвропейської системи притулку (CEAS), що передбачає координоване управління процесами надання притулку в межах ЄС. Також було виділено додаткові кошти для підтримки діяльності Frontex - Європейського агентства з управління оперативним співробітництвом на зовнішніх кордонах. Окрім цього, розпочалося створення Eurosur - допоміжної організації, завданням якої є моніторинг кордонів. Цей підхід був подальше розвинутий у рамках оновленого Пакту щодо міграції та притулку 2020 року. Також важливу роль у розвитку міграційної політики відіграють Шенгенські домовленості, які пізніше трансформувалися у Шенгенське законодавство ЄС, та Регламент про Європейську прикордонну та берегову охорону.

Шенгенська угода, що набула чинності у 1995 році, стала вагомим чинником у формуванні міграційної політики ЄС. Її основна мета полягала у створенні єдиного ринку та визнанні чотирьох основних свобод: переміщення послуг, товарів, капіталів та людей. Угода передбачала створення спеціальної зони зі скасуванням постійного паспортного контролю та єдиною візовою політикою для власників стандартних паспортів. Першим програмним документом ЄС у сфері міграційної політики став п'ятирічний план «У напрямку союзу свободи, безпеки і справедливості: наріжні камені Тампере» 1999 року, який визначив стратегічні напрями розвитку цієї політики.

Основні напрями Тамперського плану, прийнятого Європейською Радою у 1999 році, охоплювали аспекти співпраці з країнами походження мігрантів, створення консолідованої європейської системи притулку, забезпечення справедливого ставлення до громадян з третіх країн та ефективний менеджмент міграційних потоків [68, с. 10].

У 2005 році була прийнята Гаазька програма, яка стала піонерською у впровадженні міграційного законодавства на рівні ЄС. Ця програма зосереджувалась на розробці розв'язання проблем міграції та на механізмах фінансування її ініціатив. Вона підкреслювала значення розвитку легальної міграції як способу задоволення потреби у робочій силі за допомогою мігрантів. Того ж року було затверджено Політичний план щодо легальної імміграції, який наголошував на використанні трудового потенціалу міграції в Європі через інтеграцію іноземців та залучення нових іноземних працівників. Стокгольмська програма, прийнята Європейською Радою у 2009 році, стала логічним продовженням Гаазької програми, інтегруючи традиційний підхід, який зосереджений на внутрішній безпеці країн-членів і застосуванні обмежувально-репресивних заходів, та ліберальний підхід, який акцентує увагу на питаннях інтеграції мігрантів і дотриманні прав людини [69, с. 178].

Європейська Комісія ухвалила Комунікацію щодо плану дій для реалізації Стокгольмської програми, яка включає комплекс заходів, спрямованих на боротьбу з расизмом та ксенофобією, зміцнення прав громадян, в тому числі через підтримку культурного різноманіття, захист найбільш уразливих груп населення, забезпечення права на вільне пересування, а також на укріплення взаємної довіри між країнами та громадянами.

Міграційна політика – сукупність законодавчих, адміністративних та політичних заходів, які регулюють міграційні потоки та інтеграцію іммігрантів. Управління міграційними потоками охоплює вироблення та реалізацію стратегій та політик, спрямованих на контроль і оптимізацію переміщення людей через міжнародні кордони з метою задоволення економічних, соціальних та безпекових потреб країн.

Формування міграційної політики в ЄС розпочалося з періоду створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) та Європейської організації вугілля і сталі (ЄОВіС), проте суттєві зміни відбулися з прийняттям ряду директив, зокрема, директиви №5, яка стосується питань біженців.

Директива №5 є ключовим документом у контексті управління міграційними потоками, особливо щодо питань, пов'язаних з біженцями. Вона визначає правові рамки захисту осіб, які шукають притулок, та встановлює критерії та процедури надання статусу біженця.

Важливо розрізняти поняття «біженці» та «вимушено переміщені особи».

Біженці – це особи, які вимушені залишити свою країну через переслідування на основі раси, релігії, національності, приналежності до певної соціальної групи або політичних переконань. Вимушено переміщені особи – це ті, хто покидає своє місце проживання через конфлікти, катастрофи або інші примусові обставини, але не обов'язково перетинає

міжнародні кордони [25].

Розробка та впровадження директиви №5 стала важливим кроком у формуванні європейської міграційної політики, забезпечуючи правову основу для захисту біженців та регулювання їхнього статусу в країнах ЄС. Ця директива сприяє уніфікації підходів до надання притулку, вирішення гуманітарних питань та інтеграції біженців у європейське суспільство, що є важливим аспектом сучасної міграційної політики ЄС.

Значний прогрес у розвитку міграційної політики ЄС був досягнутий завдяки прийняттю Пакту щодо міграції та притулку у 2020 році. Цей документ передбачає всебічне управління зовнішніми кордонами ЄС, реалізацію швидкої та ефективної системи прийому біженців, розподіл відповідальності між країнами-членами ЄС, співпрацю з країнами походження, гармонізацію інформаційних систем, а також посилення заходів проти нелегальної міграції, включно зі створенням економічних можливостей як превентивного інструменту.

В рамках міграційної політики ЄС, відповідно до Пакту 2020 року, одним із ключових напрямів є розвиток легальних шляхів імміграції до ЄС та приваблення кваліфікованих фахівців і талантів. Це передбачає ініціативи, такі як Talent Partnerships, спрямовані на залучення висококваліфікованих працівників до ЄС. Пакт включає елементи кризового управління для реагування на потенційні міграційні кризи, подібні до тих, що відбулися у 2015 році. Важливо підкреслити, що сформовані механізми міграційної політики ЄС, особливо в контексті згаданого Пакту, виявилися дієвими у відповіді на різноманітні кризові ситуації. Це стало особливо актуальним у контексті значного потоку українських біженців, спровокованого військовою агресією РФ, демонструючи спроможність ЄС ефективно реагувати на виклики, що виникають у сфері міграції.

Згідно з даними, наданими Управлінням верховного комісара ООН у

справах біженців (UNHCR), станом на січень 2023 року, приблизно 4,9 мільйона українських біженців отримали тимчасовий захист у країнах Європейського Союзу. Це становить близько 1% від загальної чисельності населення ЄС. Польща, Німеччина та Чехія були найбільшими приймаючими країнами, з числом українських біженців відповідно 1,5 мільйона, 1 мільйон та майже 0,5 мільйона осіб [85].

Друга категорія законодавчих актів ЄС охоплює регуляцію статусу біженців та надання притулку. До цієї категорії належать такі документи:

- Директива 2005/85/ЄС (2005 рік) про мінімальні стандарти для процедур у державах-членах щодо надання та позбавлення статусу біженця.
- Директива 2003/9/ЄС (2003 рік) про встановлення мінімальних стандартів прийому шукачів притулку [14].
- Директива 2001/55/ЄС (2001 рік) про тимчасовий захист, призначена для випадків великої хвилі міграції, коли існує ризик, що стандартна система притулку може бути перевантажена [86, с. 50]. Ця директива надає права на соціальний захист, освіту для дітей, доступ до медичної системи, сприяє возз'єднанню сімей та забезпечує вільне пересування протягом 90 днів по території ЄС та 180 днів після отримання дозволу на проживання у приймаючій країні. Ця директива була застосована вперше до українських біженців, що тікали від війни, у березні 2022 року.

Третя категорія правових актів ЄС стосується громадян з третіх країн і включає такі документи:

- Директива 2003/86/ЄС (2003 рік) про право на возз'єднання сімей, яка гарантує права членам сімей осіб, які мають дозвіл на проживання в ЄС на термін не менше ніж на рік і мають перспективу отримати право на постійне проживання.
- Директива 2011/98/ЄС (2011 рік) про введення єдиного дозволу на

працевлаштування та проживання для громадян третіх країн на території ЄС.

- Директива 2004/114/ЄС (2004 рік), яка регламентує правила прийому іммігрантів для навчання у вищих та середніх навчальних закладах ЄС.
- Директива 2005/71/ЄС (2005 рік) про спрощений порядок імміграції вчених за запрошенням визнаних наукових інституцій на термін понад три місяці.

Зазначимо, що новий етап у розвитку міграційної політики ЄС розпочався у середині поточного року з прийняттям Нового міграційного пакту про міграцію та притулок ЄС, розробленого у 2020 році. Цей документ охоплює всі три категорії політико-правових актів, сприяє гармонізації міграційної політики Союзу та координації дій країн-членів ЄС у цій сфері.

У червні 2023 року Рада Європейського Союзу кваліфікованою більшістю прийняла прелімінарну угоду, яка стосується регулювання притулку та міграції. Ця угода вводить новий механізм «обов'язкової солідарності», який надає країнам-членам ЄС три опції управління іммігрантами: прийняття певної кількості шукачів притулку, особливо тих, хто прибуває до Південної Європи через Середземне море; внесення внеску у розмірі 20 тисяч євро за кожного відхиленого заявника на притулок; або фінансування оперативної підтримки, включаючи інфраструктуру та транспортні послуги.

Більшість країн ЄС сприйняла цю угоду як значний прогрес. Однак, Польща та Угорщина висловилися проти таких правил. У середині червня польський Сейм ухвалив резолюцію, що виступає проти цього механізму ЄС та зобов'язує уряд відкинути таку пропозицію. Крім того, планується проведення референдуму 15 жовтня 2023 року з цього питання. Експерти оцінюють таку ситуацію як міграційний розкол, який становить

виклик для єдності Європи. Інформаційна складова механізму реалізації міграційної політики ЄС включає Шенгенську інформаційну систему, створену у 2006 році відповідно до Шенгенських домовленостей, та Візову інформаційну систему, яка забезпечує обмін даними щодо адміністративних послуг, наданих іммігрантам урядами країн-членів ЄС.

Шенгенська інформаційна система (SIS) представляє собою найбільшу інформаційну систему у сфері громадської безпеки в Європі [86, с. 47]. З 2013 року вона працює в форматі другого покоління, обробляючи біометричні дані та забезпечуючи комплексний аналіз запитів. Візова інформаційна система, створена у 2008 році, здійснює обмін інформацією про шенгенські візи, включаючи перевірку візової історії та документів іммігрантів.

У 2011 році було запущено «Імміграційний портал ЄС», який надає інформацію про процедури в'їзду до країн-членів ЄС та контакти з урядовими та неурядовими організаціями. У 2013 році була введена в дію Європейська система зі спостереження за зовнішніми кордонами (Eurosur), яка покращує координацію між державами-членами та Frontex у сфері охорони кордонів, запобігання нелегальній міграції, боротьби з транскордонною злочинністю та порятунку життя. Eurosur також упорядковує національні системи охорони кордонів та сприяє швидкій та ефективній реакції на надзвичайні ситуації на кордоні завдяки обміну інформацією в режимі реального часу [33, с. 93].

У 2018 році була створена Європейська система авторизації та інформації про подорожі (ETIAS), яка є частиною прикордонного контролю ЄС і запланована до запуску у 2024 році [35, с. 74]. ETIAS має на меті оптимізацію процедур подання заявок для в'їзду до Шенгенського простору, посилення прикордонного контролю, запобігання злочинам та тероризму, а також посилення візової лібералізації та запобігання незаконній міграції.

Економічно-організаційна складова міграційної політики ЄС спрямована на інтеграцію мігрантів у європейський політичний, правовий та культурний контексти. Вона включає принципи двостороннього сприйняття між мігрантами та громадянами ЄС, поваги мігрантами до цінностей та культури приймаючих країн, надання можливостей для освіти та працевлаштування, взаємодію мігрантів з місцевими установами, захист різноманітності культур, та заохочення участі мігрантів у демократичних процесах.

Таким чином, європейська міграційна політика формувалася під впливом економічних криз, політичної та демографічної нестабільності та розширення ЄС. Її основу склали два блоки контролю: регулювання імміграційних потоків (зовнішній контроль) та управління етнічними відносинами та інтеграцією мігрантів (внутрішній контроль). Підходи ЄС до міграційної політики включають селективний, системний та комплексний підходи. Для ефективної міграційної політики країни ЄС мали спільно розробити механізм, що включає організації, політико-правові акти та інформаційно-економічні компоненти. Це співробітництво передбачало гармонізацію законодавства з правами мігрантів, інтеграцію їх у ринок праці ЄС, систему прийому та адаптації, контроль за міграційними процесами, забезпечення безпеки на кордонах і боротьбу з нелегальною міграцією.

Висновки до першого розділу

Визначено, що міграція охоплює не лише фізичне переміщення осіб з одного місця в інше, але й має різноманітні форми, такі як економічна, політична, соціальна, та екологічна міграція. Акцент зроблено на розумінні причин, що спонукають людей до міграції, включаючи пошук кращих життєвих умов, уникнення конфліктів або природних катастроф.

Особлива увага приділена ключовим моментам розвитку політики, які включають встановлення правил та процедур, що стосуються прийому,

інтеграції та регулювання міграційних потоків. Етапи формування міграційної політики в ЄС демонструють її адаптацію до соціально-економічних реалій, політичних пріоритетів регіону та глобальних тенденцій у міграційних рухах.

Таким чином, проведено глибоке розуміння теоретичних і методологічних аспектів міграції, а також специфіки управління міграційними процесами в ЄС. Вони підкреслюють важливість комплексного підходу до аналізу міграційних потоків, який включає не тільки економічні та соціальні фактори, але й політичні та культурні аспекти. Особливу увагу приділено адаптації міграційної політики до постійно змінюваних умов і викликів, з якими стикається сучасний світ.

РОЗДІЛ II

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РФ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз міграції громадян України у країни-члени ЄС на сучасному етапі.

Початок військового конфлікту на сході України у 2014 році та повномасштабне вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 року призвів до суттєвого посилення міграційних процесів серед громадян України. Один із головних напрямків цих міграційних рухів включає міграцію до країн-членів ЄС, які надали статус біженця або інші форми захисту біженців. Міграція громадян України до країн ЄС стала важливим компонентом сучасних міграційних процесів у цьому регіоні. Це явище впливає на різні сфери життя суспільства, включаючи економіку, соціокультурну сферу, політику та інші аспекти. Дослідження міграції громадян України до країн-членів ЄС в контексті військового конфлікту є актуальним завданням, спрямованим на подальше вивчення динаміки цього процесу та оцінку його наслідків для всіх відповідних сторін.

Міграція представляє собою процес переміщення осіб, відомих як мігранти, через кордони територій зі зміною їхнього місця проживання назавжди або на тривалий період, і цей процес є характерним для суспільства будь-якої держави. Шляхом впровадження єдиної міграційної політики, країни-члени ЄС несуть спільну відповідальність за гідний прийом осіб, що шукають притулку, забезпечуючи рівний стандарт обслуговування та розгляд їхніх заяв на зазначеній території. Це гарантує, що, незалежно від країни-члена, до якої звернувся шукач захисту, процедури та результати будуть ідентичними. Європейська система притулку, створена в 1999 році після прийняття Європейською Радою зобов'язання працювати над її створенням, базується на повному та всеосяжному застосуванні Женевської конвенції про статус біженців від

1951 року [43].

Однією з головних завдань СЄСП було розширення та систематизація заходів у сфері захисту мігрантів, включаючи наступні аспекти: встановлення єдиного статусу притулку для іноземців з третіх країн, що діє в усіх державах-членах ЄС; визначення єдиного статусу додаткового захисту для іноземців з третіх країн, які не отримали притулку в ЄС, але потребують міжнародного захисту; створення єдиної системи тимчасового захисту для випадків масового прибуття переміщених осіб; регламентація єдиної процедури надання та відкликання статусу притулку або додаткового захисту; встановлення стандартів для умов прийому переміщених осіб, що звернулися із запитом на притулок або додатковий захист; розвиток партнерства та співпраці між країнами-членами та третіми країнами з метою контролю за припливом осіб, що подали прохання про притулок або додатковий або тимчасовий захист.

У галузі регулювання міграційних процесів в Європейському Союзі розроблено та прийнято широкий комплекс законодавчих та нормативно-правових актів, які визначають основні напрямки, форми, принципи та норми міграційної політики на національному та наднаціональному рівнях. Ці акти можна розділити на дві категорії. Перша категорія включає документи, що утворюють первинне право та складають основу європейського інтеграційного законодавства.

Серед них можна відзначити Римський договір про створення Європейського економічного співтовариства 1957 року, Маастрихтський договір або Договір про Європейський Союз 1992 року, Лісабонський договір 2009 року та інші [81, с. 637]. Ці акти мають обов'язкову юридичну силу для всіх держав-членів ЄС і мають пріоритет перед національним законодавством, не вимагаючи ратифікації національними парламентами. У випадках конфлікту між законами ЄС та національними законами, застосовується європейське право, і норми національного права,

що суперечать європейським стандартам, можуть бути оскаржені.

У відповідь на значну міграцію українського населення, спричинену військовим вторгненням РФ у 2022 році, ЄС активно реагував на виклики, пов'язані з прийманням та інтеграцією біженців. Одним з ключових аспектів цієї реакції було застосування та можливе порушення директиви №5, відомої як «Директива про біженців», яка встановлює правила щодо надання притулку та захисту біженців у країнах ЄС. У відповідь на міграційну кризу ЄС прийняв ряд документів та ініціатив, спрямованих на підтримку України та українських біженців. Ці документи включають рішення про застосування Тимчасової захисної директиви, що забезпечує українським громадянам право на тимчасовий притулок, доступ до ринку праці, медичного обслуговування та освіти.

Серед країн ЄС, що найбільше приймали українських біженців, можна виділити Польщу, Німеччину, Чехію, та інші країни Східної Європи. Ці країни надали значну підтримку українським громадянам, забезпечивши їм доступ до основних соціальних послуг. ЄС задіяв різні фінансові ресурси, включаючи екстрену допомогу та бюджетні місця проживання, для підтримки українських біженців. Це включає фінансування гуманітарної допомоги, соціальних програм, інтеграційних заходів, а також безпосередньо фінансову підтримку українцям. Українці отримали особливий статус в рамках ЄС, що дозволяє їм користуватися правом на тимчасовий притулок та доступ до ринку праці. Цей статус був наданий з метою забезпечення швидкої та ефективної інтеграції українських громадян в ЄС, враховуючи надзвичайну природу ситуації в Україні. Застосування цих заходів та політик демонструє гнучкість та відданість ЄС принципам захисту прав людини і підтримки тих, хто потребує міжнародного захисту в умовах військового конфлікту.

Аналізуючи статистичні дані, за період незалежності нашої держави можна виокремити кілька міграційних криз. Важливо відзначити окремі

періоди з обставинами, які призвели до цих криз:

- 2014–2015 роки: Анексія Криму та вторгнення Росії на українську територію на сході, з наступною анексією окупованих територій. В результаті більша частина громадян була вимушена залишити свої домівки і оселятися переважно в центральних та західних областях України, водночас менша частина громадян вирушила за кордон. Понад 900 тисяч громадян України перетнули державний кордон [74, с. 110].
- 2022 рік: За даними Управління Верховного Комісара ООН з прав людини, понад 9 мільйонів людей перетнули кордон з України після російського вторгнення в країну. Також 2,04 мільйони українців повернулися з-за кордону з 28 лютого. Згідно з оцінками Міжнародної організації з міграції ООН, понад 8 млн громадян України вважаються внутрішньо переміщеними особами.

Також важливо відзначити, що Польща прийняла найбільше українських біженців в Євросоюзі – 1,2 мільйони осіб, за нею йдуть Німеччина (близько 900 тисяч), Чехія (391 тисяча), а також Туреччина та Італія, які прийняли приблизно по 150 тисяч біженців. Молдова, Румунія та Словаччина також прийняли понад 80 тисяч біженців. З початку війни в Україні Росія примусово перемістила понад 40 тисяч українців на свою територію або в окуповані райони. Примусові переселенці проходять через спеціальні фільтраційні табори, де їх піддають тортурам, що порушує Женевську конвенцію та інші міжнародні норми права.

Військовий конфлікт, на жаль, продовжується, і в разі загострення ситуації приріст кількості біженців автоматично наростатиме. Тривала трагедія, яка спіткала Україну, спричинила об'єднання країн Європи та відзначилася значними змінами у політиці європейських держав щодо українських біженців. Наслідки міграційної кризи для Європи наразі залишаються невизначеними, але вже спостерігаються обурення стосовно

деяких потенційних загроз:

По-перше, значний приплив мігрантів створює фінансове навантаження на бюджети країн та на оподаткування громадян.

По-друге, це випробування для європейської єдності та її цінностей.

По-третє, існує загроза безпеці та добробуту європейських країн, а також ризик виникнення численних соціальних, політичних і економічних проблем.

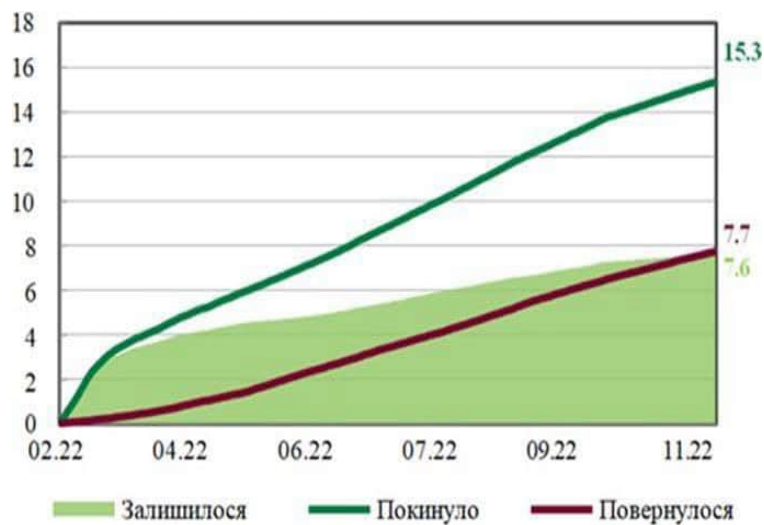
Більш того, інтеграція українських біженців в структуру європейської спільноти є актуальною проблемою, вартої негайного уваги та вирішення. Прибуття робочої сили з України та витрати, пов'язані з українськими мігрантами за межами їхньої країни, безперечно, приносить позитивний внесок в економіки приймаючих країн. Проте значний приплив мігрантів створює комплексні виклики, особливо для державних фінансів.

З іншого боку, в довгостроковій перспективі чистий фіскальний приріст для Європи сприятиме позитивному ефекту, оскільки українські мігранти активно інтегруються в європейський ринок праці та сплачують податки [89]. Витрати українських мігрантів сприяють зміцненню економік країн їхнього перебування, в першу чергу завдяки зростанню приватного споживання, що, своєю чергою, частково компенсує негативний вплив повномасштабної війни Росії проти України на реальний рівень приватного споживання в Європейському Союзі.

Зокрема, у 2022 році відзначено помітне зростання обсягів витрат українських громадян за кордоном порівняно з попереднім роком. Цей приріст становив більше ніж утричі та досягнув рівня 2 мільярдів доларів США щомісячно. Крім того, важливо відзначити, що витрати на українських мігрантів сприяють стимулюванню державного споживання, зокрема у сферах житлової інфраструктури, охорони здоров'я та освіти. Це особливо актуально, враховуючи значну присутність дітей серед

мігрантів, частка яких змінюється від 28% до 44% у різних країнах.

За розрахунками, що ґрунтуються на оцінках Міжнародного валютного фонду (2020), опитуваннях Організації Об'єднаних Націй та дослідженнях Центру Разумкова, за незмінних умов і завдяки внеску українських мігрантів у виробництво товарів та надання послуг в Естонії, Польщі та Чехії, прогнозується збільшення обсягу випуску продукції та надання послуг на 2.2– 2.3% у 2026 році, що перевищує базовий сценарій без урахування міграції, а також зростання в Німеччині на 0.6–0.65%. З початку повномасштабного вторгнення Україну покинуло близько 15 мільйонів осіб, проте вже до кінця року, 7,7 мільйонів людей повернулись назад (рис.2.1). Станом на листопад 2022 року, Польща виділила статус тимчасового захисту майже для 1,5 мільйонів осіб, Німеччина – для понад 1 мільйона і ще близько 450 тисяч таких статусів було надано Чехією. Понад 100 тисяч громадян України також зареєстровано в країнах, таких як Італія, Іспанія, Болгарія, Великобританія та Франція [73].

Рис. 2.1. Кількість громадян, що перетнули кордон України (станом на 15.11.2022), млн. осіб

Джерело: УВКБ ООН [69]

За результатами опитування REACH на польському кордоні встановлено, що основними чинниками, що впливають на вибір країни для призначення, були наявність родини чи друзів на місці призначення

(39%), близькість до України (31%) та рекомендації, отримані в приймальних центрах (17%). Проте з часом макроекономічні умови та умови на ринку праці, ймовірно, будуть відігравати більш суттєву роль у виборі країн мігрантами. Згідно з опитуванням Управління Верховного Комісара ООН з питань біженців, 87% мігрантів є жінками з дітьми, 65% жінок належать до працездатного віку від 18 до 59 років. Приблизно 70% опитаних мігрантів мають вищу освіту [95].

Згідно з аналізом Європейського інвестиційного банку, повна шкала конфлікту між Росією та Україною може призвести до зменшення реального приватного споживання в країнах Європейського Союзу на показник приблизно 1.1% через передачу інфляційного впливу, основний негативний вплив спрямований передусім на країни Центрально-Східної та Південно-Східної Європи. Однак, важливо відзначити, що витрати українських мігрантів мають позитивний ефект на рівень приватного споживання в цих країнах. Суттєвий зріст витрат громадян України за кордоном у 2022 році, у порівнянні з попереднім роком, досяг трьох разового збільшення та становив 2 мільярди доларів США на місяць.

На етапі початку повномасштабної війни більшість витрат за кордоном була покрита за рахунок заощаджень, які фізичні особи мали в українських банках і використовували для безготівкових операцій, включаючи оплату за допомогою банківських карток та зняття готівки [80]. Варто відзначити, що в перших місяцях повномасштабної війни зафіксовано зниження залишків гривневих рахунків фізичних осіб в українських банках, але залишки на валютних рахунках продовжували зростати. Ця динаміка може бути пов'язана зі значним підвищенням заробітних плат військовослужбовцям та збільшенням їхнього числа, а також виплатами за поранення та загибель (рис. 2.2).

Надалі середньомісячні обсяги зняття готівки відчутно скоротилися, зменшившись з 9901 мільйона доларів США у березні-червні

до 580 мільйонів доларів США у липні-жовтні. Це стало результатом як процесів оформлення та отримання соціальної допомоги в країнах-реципієнтах серед мігрантів, так і впровадження обмежень щодо зняття готівкової валюти за кордоном Національним банком України.

Ці обмеження призвели до припинення практики «карткового туризму».

Потрібно зауважити, що найвищі обсяги зняття готівки очікувано спостерігалися в Польщі, але слід відзначити, що і в інших країнах, які мають спільний кордон з Україною, таких як Словаччина та Румунія, також спостерігалися значні обсяги зняття готівки до введення валютних обмежень.

Рис. 2.2 Витрати коштів, отриманих з карток, емітованих українськими банками (гривневих і валютних) за кордоном, млрд. дол. США

Джерело: НБУ [69]

З введенням обмежень на зняття готівки відзначено загальне скорочення обсягів трансакцій за кордоном, здійснених за допомогою банківських карток. Протилежно, обсяги трансакцій у торговельних мережах відзначили менше відчутне зниження. Конкретно, обсяги трансакцій у торговельних мережах зменшилися з пікового рівня в травні, коли вони склали 770 мільйонів доларів США, до 560 мільйонів доларів США у

жовтні [6].

Дослідники МВФ провели оцінку короткострокового фіскального впливу мігрантів із України на економіки ЄС, прийшовши до висновку, що цей вплив становить приблизно 30–37 млрд. євро, або 0.19–0.23% ВВП ЄС. У своїх розрахунках вони використовували припущення щодо кількості вимушених переселенців, яка коливалася в межах від 4.1 до 5.0 млн. осіб, а також середніх витрат в розмірі 11 577 євро на одного переселенця (ці дані були отримані від ОЕСР за 2017 рік і піддавалися коригуванню на інфляцію).

З іншого боку, дослідники Дарвас наводить більший діапазон державних витрат на одного переселенця на рік, який становить від 9 тисяч євро до 25 тисяч євро (в цінах 2022 року). Якщо більшість зареєстрованих українців в ЄС потребуватимуть державної підтримки (у кількості 2/3), то загальний обсяг видатків може становити від 26,4 мільярдів до 73,3 мільярдів євро на рік. При цьому очікується, що основне навантаження лягатиме на країни, що мають спільний кордон з Україною, а також на країни Балтії [74, с. 110].

За розрахунками ЄІБ у 2022 році, Латвія зобов'язалася виділити понад 9% свого ВВП на адаптацію мігрантів, Естонія – понад 7% ВВП, тоді як Угорщина, Польща і Чехія витратили від 4% до 6% ВВП на ці цілі. З іншого боку, IFW Kiel (2022) надає значно менші оцінки, зазначаючи, що лише у Польщі, Естонії та Чехії витрати перевищили 1% ВВП. Ця різниця може бути пояснена різними методами оцінки як кількості мігрантів, так і сумами витрат на кожного індивіда (за даними ЄІБ - 10 тисяч євро та за даними Kiel - 6 тисяч євро).

Внаслідок присутності вимушених українських мігрантів, які залишаться на території Польщі, можливе зростання її ВВП до 3% до 2050 року. Згідно з ймовірним сценарієм, розглянутим британськими аналітиками та дослідниками, кількість біженців, які можуть залишитись в

Польщі, коливається від 250 тисяч до 1 мільйона осіб, і це може призвести до підвищення ВВП Польщі на 1,7– 2,9% до 2050 року. Варто відзначити, що аналіз впливу українських біженців на польську економіку ускладнений через складнощі в точному визначенні реальної кількості громадян України, які перебувають в Польщі, оскільки багато з них продовжують міграційний шлях і вирушають на захід, зокрема у Німеччину, Францію, Британію, США та Канаду.

Розглядаючи міграційні виклики, які виникли в Європейському Союзі внаслідок міграційної кризи, з точки зору забезпечення національної безпеки країн-членів, їх можна окреслити таким чином:

- Науковці, спираючись на аналіз діяльності аналітичних центрів та міжнародних організацій, таких як МОМ та УВКБ ООН (UNHCR), визначили, що кількісний та якісний склад вимушених мігрантів (біженців) з України під час повномасштабної фази російсько-української війни не був передбачений.
- Соціально-економічні наслідки міграційної кризи найбільше відчули сусідні країни та ті, чиє господарство виявилось досить стабільним та готовим до міграційних викликів, зокрема Польща, Чехія, Словаччина, Молдова та ФРН.
- Розміри вимушених мігрантів з України у 2022 році значно перевищили розміри «сирійської міграційної кризи» в період 2015–2017 років. Російська Федерація розглядає міграційну кризу в ЄС як інструмент гібридної війни та використовує українських біженців як засіб її реалізації, аналогічно до попередніх подій, таких як «сирійська міграційна криза» та криза на польсько-білоруському кордоні у жовтні-листопаді 2021 року.
- Головною метою такої гібридної війни є дестабілізація та розрив європейської спільноти, зокрема за допомогою посилення внутрішніх протиріч у ЄС. Ця стратегія спрямована на послаблення впливу такого

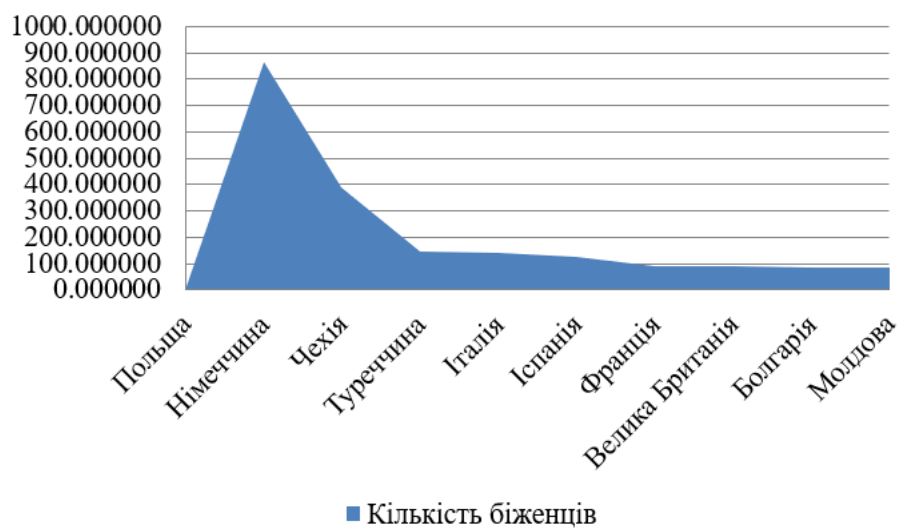
важливого політичного гравця, як Євросоюз, та на спрощення розподілу політичних сил в Європі.

- Приймання такої великої кількості мігрантів за короткий період часу має великий вплив на економіку країни що приймає та ставить фінансовий тягар на громадян, які сплачують податки. Це може спричинити зміни в політиці та перерозподілі політичних уподобань.
- Якісний склад вимушених українських мігрантів, в основному жінки з неповнолітніми дітьми, створює додаткові виклики для країни-реципієнта, оскільки вимагає надання доступу до освіти, медичного обслуговування та соціальної підтримки. У цьому контексті варто відзначити, що за деякими оптимістичними прогнозами, опублікованими у «Oxford Economics», українські біженці можуть позитивно вплинути на попит на робочі місця у Польщі та сприяти зростанню продуктивності економіки [97].

Отже, зростання міграції громадян України до країн-членів ЄС внаслідок війни в Україні має важливі соціальні та економічні наслідки для усіх зацікавлених сторін. Цей процес впливає на саму Україну та країни ЄС, викликаючи значні зміни в суспільних та економічних структурах. Політика та законодавство країн-членів ЄС в галузі міграції продовжують змінюватися, що впливає на статус та права українських мігрантів. Ці зміни вимагають уважного моніторингу та аналізу, зокрема в контексті прав людини та соціальної інтеграції. Дослідження підтверджує позитивний вплив грошових переказів мігрантів на економіку України. Ці фінансові потоки від громадян, які працюють за кордоном, можуть бути важливим джерелом доходу та підтримки для родин в Україні. Міграція громадян України до країн-членів ЄС під час війни є складним та динамічним явищем, яке вимагає подальшого дослідження та співпраці як з боку українських, так і з боку європейських науковців та політиків.

2.2. Особливості регулювання вимушеної міграції громадян України у ЄС після 24 лютого 2022 року.

На початку повномасштабного військового вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року, відбулася значна вимушена міграція українського населення за кордон. У період з 24 лютого до 2 серпня 2022 року, згідно з даними, наданими Управлінням Верховного Комісара ООН у справах біженців, було зафіксовано переміщення через кордон 10,3 мільйони осіб. Приблизно 8,2 мільйона осіб, що становить близько 20% від загального населення України, були переміщені з України до країн Європи (рис. 2.3). У цілому, близько 20,4 мільйона осіб залишили Україну, проте з цього числа 11,9 мільйона згодом повернулися назад до країни. Враховуючи масштабність цієї міграційної хвилі, Уповноважений комісар ООН відзначив, що це одна з найбільших міграцій у світі після Другої світової війни, що підкреслює її історичне та гуманітарне значення. [11].

Рис. 2.3. Топ 10 країн, які першими почали приймати біженців з України

Джерело: створено автором на основі [95]

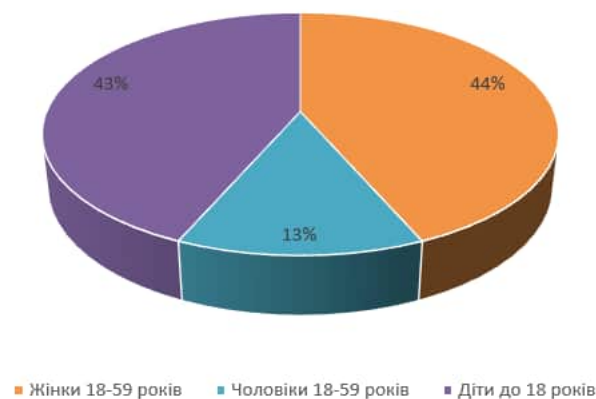
Значний відтік населення з України був зафіксований 7 березня, коли протягом однієї доби країну покинули понад 200 тисяч осіб. Після цієї дати, обсяги міграції з України знизилися: з кінця березня кількість виїжджаючих стабілізувалася на рівні близько 35 тисяч людей щодня.

Паралельно, спостерігалось зростання числа тих хто повертається до України осіб: з приблизно 20 тисяч на день наприкінці березня до близько 30 тисяч на день до середини лютого.

Російське вторгнення мало значний вплив на міграційні тенденції українців. З одного боку, конфлікт спричинив зростання числа внутрішньо переміщених осіб в Україні. З іншого боку, збільшилася кількість українців, які шукають притулок за кордоном, уникаючи переслідувань, насильства, чи інших порушень прав людини.

Аналітичний огляд, проведений на основі опитування, замовленого ЦЕС, надає детальну інформацію про міграційні тенденції серед українців, включаючи гендерний та віковий розріз (рис. 2.4):

Рис. 2.4. Демографічний склад мігрантів за статтю та віком

Джерело: створено автором на основі [5]

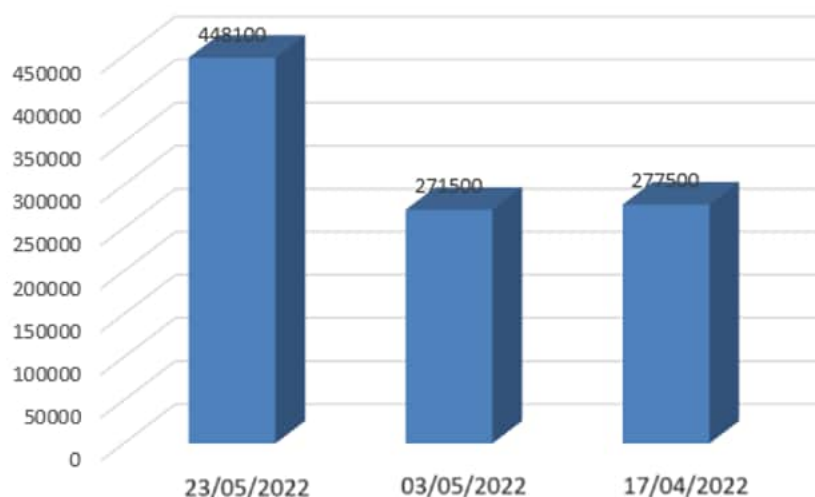
Аналіз демографічного складу українських біженців відображає наступну картину:

- Жінки віком 18-59 років (44%): Ця група становить значну частину мігрантів. Високий відсоток жінок серед біженців пов'язаний з кількома факторами. По-перше, військовий конфлікт призвів до мобілізації чоловіків, залишаючи жінок відповідальними за сім'ю та дітей. По-друге, жінки виїжджають з пошуком безпечного місця для своєї сім'ї, особливо коли є загроза для особистої безпеки або безпеки своїх дітей.

- Чоловіки віком 18-59 років (13%): Низький відсоток чоловіків у віці від 18 до 59 років обумовлений кількома причинами. В умовах військового конфлікту, чоловіки цього віку залишились в країні через обов'язки або мобілізацію.
- Діти до 18 років (43%): Високий відсоток дітей серед біженців свідчить про велику кількість сімей з дітьми серед мігрантів. Це підкреслює необхідність забезпечення освіти, психологічної підтримки та інших соціальних послуг для цієї вразливої групи. Наявність великої кількості дітей також вказує на тривалі наслідки міграції для молодого покоління, що потребує особливої уваги з боку приймаючих країн та міжнародних організацій.

Згідно з даними Організації Об'єднаних Націй, не менше ніж 12 мільйонів людей були змушені залишити свої домівки у зв'язку з конфліктом. З них, понад п'ять мільйонів осіб перетнули кордони, виїхавши до сусідніх країн, тоді як приблизно сім мільйонів продовжують залишатися на території України в статусі внутрішньо переміщених осіб.

Проте, також, можна відзначити велику кількість осіб, які повернулись з-за кордону протягом квітня-травня 2022 року (рис.2.5):

Рис. 2.5. Оцінка кількості осіб, що повернулися

Джерело: створено автором на основі [5]

Опитування, проведене методом телефонних дзвінків на випадково обрані номери, виявило, що станом на 23 травня 2022 року, 16.2% населення України належали до категорії внутрішньо переміщених осіб, що складало понад 7 мільйонів людей. В період з 3 по 23 травня, зафіксовано зменшення на майже 900 тисяч осіб, або 11% від загальної чисельності цієї групи. Значно, 9% осіб, які повернулись, заявили про готовність знову виїхати через продовження військових дій, що свідчить про непевність та небезпеку, які вони продовжують відчувати.

У контексті міжнародної реакції, 4 березня 2022 року Європейська Рада активувала Директиву про тимчасовий захист у відповідь на безпрецедентний потік біженців з України. Ця директива мала на меті забезпечити швидку допомогу переміщеним особам з нагальними потребами, такими як житло, медична допомога, працевлаштування та інше. За перші три місяці було зареєстровано 3,4 мільйонами заявок на тимчасовий захист в EUAA, проте після цього ритм реєстрацій сповільнився до приблизно 55 000 на тиждень, в цілому сягнувши понад 4,1 мільйона [8].

Важливо відзначити, що в контексті міграції деякі особи могли реєструватися кілька разів. Для адекватного управління великим обсягом переміщень населення, країни Європейського Союзу та Європейська комісія синхронізували свої дії, активізувавши антикризові та надзвичайні заходи. Це включало оперативне розподілення персоналу для надання допомоги на кордонах, процедури в'їзду, а також використання невідкладного фінансування для підтримки найбільш невідкладних заходів.

Станом на 4 липня 2022 року, за даними ООН, у Європі було зафіксовано понад 5,2 мільйони українських біженців. Понад 3,5 мільйони з них зареєструвалися для отримання статусу тимчасового проживання у різних країнах [23, с. 102].

Дослідження EUAA та ОЕСР щодо українських мігрантів (SAM-UKR) виявило, що більшість респондентів, представників усіх областей України, виїхали у березні, тікаючи від воєнних дій, страху особистої небезпеки, сексуального насильства, та неможливості задовольняти базові потреби. Виявлено, що переважна більшість переміщених осіб (96%) були українцями, здебільшого жінками близько тридцяти років, які переїжджали з сім'ями, включаючи дітей. Найчастішими труднощами під час переїзду були стрілянина та бомбардування. Крім того, чверть респондентів вказали, що вони змушені були сплачувати за своє вивезення з країни (див. Додаток Б).

Статистика, представлена під назвою «Біженці з України», які реєструються для отримання тимчасового захисту або в рамках аналогічних національних програм захисту в Європі, може включати повторні реєстрації однієї особи у двох чи більше країнах ЄС, реєстрації, які залишилися незавершеними з різних причин, а також реєстрації біженців, які подорожують далі, включаючи виїзд за межі Європи [23, с. 103].

Основну частину цих статистичних даних складають відомості, надані урядовими органами, тому вони мають приблизний характер. Інформація та джерела даних постійно перевіряються, що може призводити до змін у цифрах, включаючи корекції, внесені заднім числом.

Згідно з травневим звітом Міжнародної організації з міграції ООН (МОМ), яка займається міграційними процесами та забезпеченням ефективного захисту прав осіб, що перетинають кордони [45], понад сім мільйонів людей залишаються внутрішньо переміщеними в Україні. З них:

- 27% біженців походять з Харківської області;
- 16% з Києва;
- 16% з Донецької області на сході України;
- 24% повідомили про те, що їхні житла були пошкоджені або

зруйновані під час війни [10].

Згідно з даними Міжнародної організації з міграції, більшість внутрішньо переміщених осіб в Україні складають жінки, серед яких багато вразливих категорій, включаючи вагітних, матерів з маленькими дітьми, осіб з інвалідністю та жертв насильства [45]. Окрема група українців перемістилася до Росії з територій Луганської та Донецької областей, які перебувають під контролем проросійських сепаратистів. Президент росії заявив про евакуацію 140 тисяч мирних жителів з Маріуполя, стверджуючи, що це було добровільно, однак волонтерські групи повідомляють про допомогу у виїзді тисячам українців з росії.

Станом на 26 травня 2022 року, 1,4 мільйона жителів, у тому числі 230 тисяч дітей, були депортовані до росії. Люди, вивезені на територію агресора, спочатку проходили через так звані «фільтраційні табори». Опитування родичів вивезених осіб вказує на проведення допитів, іноді з катуваннями, обшуків, перевірок татуювань та особистих пристроїв. Після «фільтрації» людей транспортували на територію рф, а тих, хто не пройшов, залишали у таборах для примусової праці або вивозили у невідомому напрямку.

Також, за даними Організації Об'єднаних Націй, відслідковується міграція українців на території російської федерації та Республіки Білорусь [77, с. 35]. За інформацією УВКБ ООН у сфері Високого комісаріату ООН у справах біженців (UNHCR), на початку 2023 року близько 2,9 мільйонів українців знаходилися на територіях росії та Білорусі. Проте точно визначити, чи була ця міграція добровільною, а також скількох осіб було депортовано, є завданням, що потребує подальшого вивчення.

Країни-члени ЄС надали українцям автоматичне право залишатися та працювати на їхній території протягом трьох років. Біженців розміщують у приймальних центрах у випадку, якщо вони не можуть залишитися у друзів чи родичів. Їм надають харчування, медичне обслуговування та

надають інформацію щодо подальшої подорожі. Крім того, вони мають право на соціальні виплати та доступ до житла, медичного обслуговування та освіти. Наприклад, Польща, одна з країн, що прийняла найбільшу кількість біженців, і Молдова, яка має найбільшу концентрацію біженців за населенням, звернулися за додатковою підтримкою. З початку лютого 2022 року Молдова прийняла 718,6 тисяч українських біженців і 84 тисяч громадян третіх країн, і на момент 16 квітня 2023 року близько 107 тисяч осіб вирішили залишитися в країні, з них 47 тисяч осіб молодше 18 років [10].

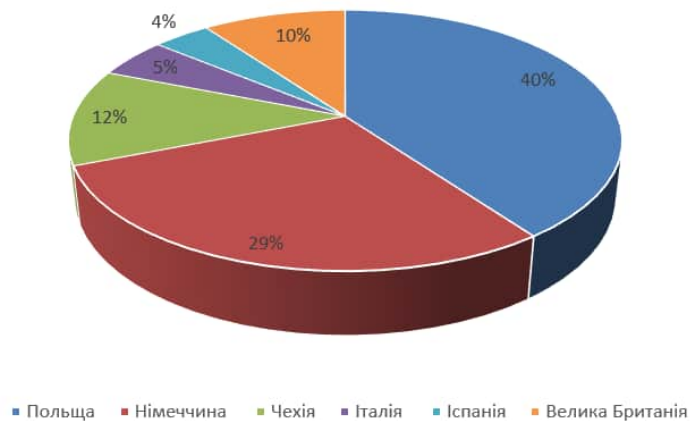
Зазначено, що серед біженців, які залишилися в Молдові, приблизно 4100 осіб були розміщені в Центрах розміщення біженців (RACS), які відіграли критичну роль на початковому етапі реагування [79, с. 40]. Окрім надання притулку, гуманітарна спільнота в країні також допомагає задовольнити інші потреби, включаючи послуги щодо захисту, медичну допомогу, освіту, інтеграцію, надання засобів для існування та фінансову підтримку.

Відповідно до сучасних досліджень, міграційні потоки суттєво впливають на соціально-економічну динаміку та різноманітні сфери функціонування суспільства. Рецентні конфлікти, зокрема воєнні дії в Україні та російська окупація деяких її територій, спровокували значний рух внутрішньо переміщених осіб та міжнародних мігрантів, значна частина яких отримала статус біженців у європейських країнах.

Згідно зі статистичними даними, понад 10 мільйонів українців, що становить приблизно 25% загальної кількості населення, змушені були залишити свої домівки. З них 7,4 мільйона осіб зареєстровано як індивідуальні біженці в різних країнах Європи (рис. 2.6).

Цей масштабний рух населення впливає на європейську економіку двояко. З одного боку, він створює додаткове навантаження на економічні системи та соціальні забезпечення приймаючих країн. З іншого боку,

міграція сприяє поповненню робочої сили у цих країнах, хоча одночасно це означає втрату для українського ринку праці. Найбільшу кількість українських біженців зафіксовано у Польщі та Німеччині, що підтверджено статистичними даними. Ця ситуація вимагає комплексного підходу до розв'язання проблем, пов'язаних із міграцією, як на національному, так і на міжнародному рівнях, з метою мінімізації негативних наслідків для всіх зацікавлених сторін.

Рис. 2.6. Розподіл українських біженців по країнах Європи за лютий-вересень 2022р.

Джерело: створено автором на основі [7]

Цей масштабний рух населення впливає на європейську економіку двояко. З одного боку, він створює додаткове навантаження на економічні системи та соціальні забезпечення приймаючих країн. З іншого боку, міграція сприяє поповненню робочої сили у цих країнах, хоча одночасно це означає втрату для українського ринку праці. Найбільшу кількість українських біженців зафіксовано у Польщі та Німеччині, що підтверджено статистичними даними. Ця ситуація вимагає комплексного підходу до розв'язання проблем, пов'язаних із міграцією, як на національному, так і на міжнародному рівнях, з метою мінімізації негативних наслідків для всіх зацікавлених сторін.

Згідно з аналізом міграційних трендів на польському ринку праці за період 2018-2021 років, українські іммігранти займали переважну позицію

у всіх ключових каналах міграції. Статистичні дані свідчать, що громадяни України становили значну частку від загального числа іммігрантів: 88% усіх поданих декларацій, 71% виданих дозволів на роботу та 98% дозволів на сезонну роботу [8]. Ці цифри вказують на значний внесок українських мігрантів у польську економіку, особливо у контексті ринку праці.

Окрім того, імміграція з України та інших країн після 2014 року демонструє більш рівномірний географічний розподіл по території Польщі. У порівнянні з попередніми періодами, коли мігранти концентрувалися у певних регіонах, сучасна міграційна картина відображає більш універсальну присутність іммігрантів майже у всіх областях країни. Це свідчить про зростаючу інтеграцію іммігрантів в польське суспільство та їхній вплив на місцеві економіки різних регіонів.

У контексті міграції українців до Польщі, яка є частиною ширшого феномену глобальної міграції, важливо відзначити роль різних агентів у цьому процесі. Ця міграція була спричинена не тільки за допомогою офіційних та неофіційних рекрутингових агентств, але й завдяки вже чинним міцним мережам мігрантів, які діяли як каталізатори цього процесу. Такі мережі надають підтримку новоприбулим мігрантам та сприяють їхній адаптації на новому місці.

Попри значне зростання чисельності українських працівників на польському ринку праці, рівень соціально-економічної та культурної напруги у Польщі залишається порівняно низьким. Це можна пояснити позитивними тенденціями в польській економіці, зокрема швидким економічним розвитком та процвітанням ринку праці. Польща відзначається найнижчим рівнем безробіття з часу значних економічних реформ 1989 року, що створює сприятливі умови для інтеграції мігрантів та забезпечує ефективне використання їхніх трудових ресурсів [10].

В контексті імміграційної політики Польщі, варто відзначити, що країна зіткнулася зі значним припливом іммігрантів, при цьому не маючи

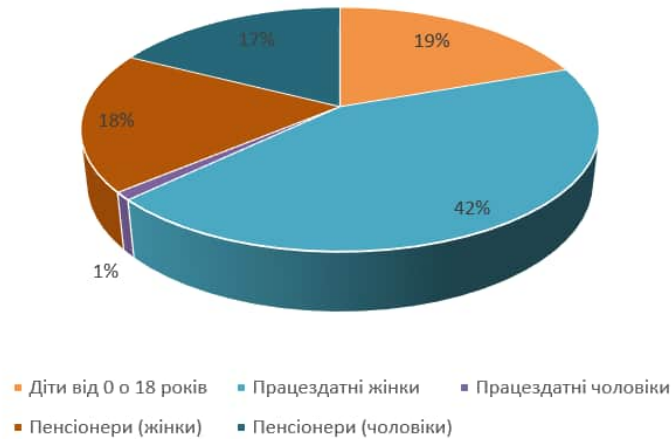
впорядкованої та чітко артикульованої міграційної стратегії. У 2009 році була зроблена спроба розробити комплексний стратегічний план, який був прийнятий у 2012 році. Однак, після зміни уряду у 2015 році, цей документ був скасований без подальшого розвитку нової стратегії. Таким чином, міграційна політика Польщі виявилася досить фрагментованою та переважно орієнтованою на лібералізацію доступу до ринку праці. Водночас соціальні умови в Польщі виявилися привабливішими для українських мігрантів порівняно з умовами в Україні.

До початку війни 2022 року та виникнення масового потоку військових біженців з України, в Польщі не було реалізовано загальної політики інтеграції українських мігрантів у польське суспільство. Це вказує на потенційні виклики у сфері соціальної адаптації та інтеграції. Додатково, аналіз демографічної структури вимушених мігрантів у Польщі показує перевагу дитячого віку серед мігрантів – 47,35%. Це може свідчити про аналогічні демографічні тенденції серед українських біженців у інших країнах.

В умовах російської агресії важливу роль у міграційних процесах відіграє взаємодія між мігрантами та українською діаспорою. Станом на середину 2020 року, згідно з оцінками Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців, загальна чисельність української діаспори у світі становила близько 6,1 мільйона осіб, з яких 5 мільйонів перебували в Європі. Українські культурні центри, організації, асоціації та об'єднання за кордоном мають важливе значення у підтримці та адаптації українських біженців під час війни, надаючи їм необхідну опору та ресурси для подолання викликів, з якими вони зіштовхуються [74, с. 110].

Аналізуючи міграційні дані, представлені на рис. 2.6-2.7, можна відзначити, що в період з червня по вересень 2022 року чисельність вимушених мігрантів з України в Польщі збільшилася приблизно на 300 тисяч осіб. Однією з ключових характеристик цього міграційного потоку є

домінування жіночої частини серед працездатних мігрантів. Крім того, значна пропорція дітей серед українських вимушених мігрантів викликає тривогу у контексті майбутнього розвитку та відтворення людського капіталу в Україні.

Рис.2.7. Демографічна структура українських біженців, які зареєструвалися для отримання номера PESEL у Польщі, станом на 15 травня 2022 року

Джерело: створено автором на основі [7]

Сучасні політичні дискусії та аналізи все частіше акцентують на значущій ролі діаспор у підтримці розвитку країн походження та інтеграції мігрантів. Це підкреслено, зокрема, у Плані дій ЄС щодо інтеграції на 2021–2027 роки, де Європейська комісія визначає критично важливу роль учасників діаспори у процесі залучення мігрантів до країн призначення. Діаспори виступають як посередники між мігрантами та організаціями, що займаються реагуванням на кризові ситуації, спілкуючись «мовою допомоги та мовою потреби». Це знайшло відображення у висновках проєкту ICMPPD «Мігранти в країнах у кризі», де вивчено реагування діаспор на надзвичайні ситуації.

21 березня 2022 року Європейська комісія прийняла нові керівні принципи для реалізації Директиви про тимчасовий захист, реагуючи на масовий приплив переміщених осіб з України. Ці рекомендації передбачають активну участь діаспор у наданні інформації, допомозі в

орієнтації на ринку праці, стимулюванні підприємницької активності та наставництві. Детальний аналіз цих ролей було проведено у дослідженні Глобального фонду діаспори ЄС, яке висвітлює важливий внесок української діаспори під час регіонального конфлікту на сході України у 2014 році. Це дослідження підкреслює значну реакцію та вплив української діаспори в умовах кризи [13].

Міграційна криза, що розгорнулася внаслідок воєнного конфлікту в Україні, породжує критичні питання щодо повернення українських біженців для участі у повоєнній відбудові країни. Станом на кінець травня 2022 року, оцінювання кількості осіб, які вже повернулися до України або мають намір це зробити, представляє великі труднощі. Точна кількість тих, хто повернувся чи планує повернутися на довготривалий термін, залишається невизначеною, але така інформація є ключовою для розробки ефективної політики відновлення інфраструктури та соціально-економічного розвитку.

Визначення кількості тих, хто частково повернувся, ускладнюється різноманіттям мотивацій та планів цих осіб. Це може включати оцінку безпекової ситуації, потребу в возз'єднанні сім'ї, виклики у забезпеченні житлом чи роботою, а також тимчасові поїздки для зустрічей з родиною або евакуації близьких. Згідно з опитуванням, проведеним Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців у квітні 2022 року, більшість респондентів повертається до Львівської, Київської, Одеської та Івано-Франківської областей. Тривалість військових дій, особливо на півдні та сході України, буде впливати на рішення про виїзд чи повернення, а також на бажання повернутися, що може бути значно ускладнене через пошкодження міської інфраструктури, включаючи підприємства, житловий фонд та соціальну інфраструктуру [13].

На основі соціологічного дослідження, проведеного Центром Разумкова на Закарпатті серед осіб, які виїхали з України на початку

повномасштабного вторгнення та зараз повертаються, виявлено, що серед тих, хто виїхав, 63,4% мали дітей, тоді як серед тих, хто повертається лише 44,8% мали дітей. Цей факт може свідчити про тенденцію серед батьків залишати дітей за кордоном на триваліший період, особливо якщо діти адаптувалися до місцевих навчальних закладів та інтегрувалися в місцеві громади. Опитування також засвідчило, що більш мобільні та кваліфіковані групи населення, включаючи осіб з вищою освітою, знанням іноземних мов, високими доходами, тих, хто розглядав можливість еміграції до 24 лютого 2022 року, а також тих, хто працював за кордоном на сезонній або постійній основі, менш схильні до повернення в Україну. Збереження тісного зв'язку з Україною виявляється важливим чинником, який впливає на бажання повернутися. Так, дистанційне навчання в українських навчальних закладах допомагає підтримувати цей зв'язок [13].

Після завершення війни та стабілізації безпекової ситуації, з'явиться необхідність створення умов для повернення, особливо у сферах житла та працевлаштування. Імовірність повернення знижується для тих, чії домівки були пошкоджені чи зруйновані. Це підкреслює значення політик, спрямованих на забезпечення доступу до комфортного довгострокового житла, зокрема через інструменти доступної оренди. Продовження перебування біженців за кордоном збільшує імовірність їхньої інтеграції на місцевому ринку праці, включаючи знаходження роботи та розвиток кар'єри в новому середовищі. У цьому контексті, для стимулювання повернення українців до Вітчизни, український уряд стоїть перед завданням розробки та імплементації політик, спрямованих на створення робочих місць, які відповідають потребам та навичкам потенційних тих, хто повертається.

Повномасштабний військовий конфлікт в Україні, який розпочався у лютому 2022 року, значно активізував міграційні процеси, змушуючи переважну більшість українців мігрувати до країн Європейського Союзу. В

контексті російської агресії, ця міграція має як позитивний, так і негативний вплив на українську економіку. З одного боку, вона спричиняє втрату робочої сили та потенціалу для країни; з іншого – може відкривати шляхи для нових форм співпраці, переказів коштів та інвестицій, що сприятиме економічному відновленню України у майбутньому [13].

Таким чином, актуальним стає завдання розв'язання проблеми репатріації українських біженців, особливо у контексті відновлення країни після війни. Необхідно розробити та впровадити відповідну державну програму, спрямовану на сприяння поверненню мігрантів. Основними факторами, які зможуть мотивувати українців повернутися, є перемога України та закінчення військових дій, економічний розвиток, заснований на привабленні закордонних інвестицій, модернізації та цифровізації економіки, а також підвищення добробуту населення.

Висновки до другого розділу

Після 24 лютого 2022 року Європейський Союз зіткнувся з необхідністю швидкого адаптування своєї міграційної політики відповідно до нових викликів, пов'язаних з військовою агресією РФ проти України. Аналіз показує, що ЄС вдався до надзвичайних заходів для реагування на масовий приплив біженців, що включав не тільки надання притулку, але й гуманітарної допомоги, соціальної підтримки та правових гарантій.

Специфіка міграції громадян України до країн ЄС під час війни включає як традиційні міграційні шляхи, так і формування нових міграційних маршрутів. Особливість цієї міграції полягає в її примусовому характері та масовості, що ставить перед ЄС виклики, пов'язані з логістикою, розподілом ресурсів і забезпеченням соціальної захищеності мігрантів.

Зосереджено увагу на важливості забезпечення доступу до освіти, ринку праці, медичного обслуговування та соціального захисту. Аналіз підкреслює необхідність врахування культурних особливостей та

індивідуальних потреб мігрантів для їх успішної інтеграції в нові соціальні умови.

Таким чином, міграційна криза, спричинена військовими діями в Україні, стала серйозним випробуванням для міграційної політики ЄС. Вони вказують на необхідність гнучкого підходу в реалізації міграційної політики, адаптації до змінних обставин та розробки ефективних механізмів для соціальної інтеграції мігрантів.

РОЗДІЛ III

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

3.1. Формування міграційної політики України.

Вивчення глобальних міграційних трендів є ключовим аспектом для розробки ефективної міграційної політики в Україні. Протягом значного періоду своєї історії, Україна була ізольована від світових тенденцій у розвитку правових інституцій. В сучасному контексті, з огляду на своє геополітичне положення, Україна знаходиться на перетині численних і різноманітних масових міграційних потоків, що зумовлює гостру потребу у вивченні міжнародного досвіду регулювання міграційних процесів та розробці власного міграційного законодавства, відповідного міжнародним стандартам.

Міграція завжди мала значний вплив на демографічну структуру та національний склад населення України, що своєю чергою впливало на різноманітні аспекти соціального життя країни. Це створює потребу у розробці та застосуванні адекватних адміністративних заходів, які б враховували специфіку міграційної ситуації та її вплив на українське суспільство.

Сьогодні Україна стикається з комплексом нерозв'язаних питань у сфері міграції. Одним із ключових аспектів є визначення пріоритетних категорій іммігрантів, яких може цікавити переїзд до України. Попри важливість цієї проблематики, вона ще не знайшла належного обговорення в українському суспільстві. Необхідно вчасно усвідомити масштабність цього питання та визначити шляхи його рішення. Наразі в Україні відсутнє комплексне уявлення про міграційні процеси, що включає повний огляд всіх аспектів міграції: їхнє співвідношення, масштаби, інтенсивність, тренди та соціальні наслідки [12, с. 249].

Крім того, країна не має всебічної державної програми, яка б базувалась на єдиній концепції міграційних процесів і враховувала б

як внутрішню, так і зовнішню міграцію, імміграцію та еміграцію, трудову міграцію, а також легальні та нелегальні аспекти, разом з аналізом демографічної ситуації у країні. Додатково, на рівні державних структур існує відсутність координації між різними відомствами, кожне з яких діє на основі власних інтересів та переконань про міграційні процеси, не маючи уявлення про загальну картину цієї проблематики. Це підкреслює необхідність розробки та впровадження узгодженої політики, що відображала б комплексність та системність міграційних викликів, з якими зіштовхується Україна [27, с. 252].

Для глибшого розуміння міграційної поведінки, як іммігрантів, так і емігрантів, ключовим є осягнення вимог, які українське законодавство ставить перед цими категоріями населення. Розглядаючи міграційне законодавство України, важливо відзначити, що правове регулювання цієї сфери розпочалося з прийняттям Декларації про державний суверенітет України. Важливим етапом у розвитку міграційного права було прийняття Верховною Радою України XII скликання, у період з 1991 по 1994 роки, низки законодавчих актів.

Конституція України також відіграє значну роль, відкриваючи широкі правові можливості для мігрантів та закладаючи основу для регулювання як внутрішніх, так і зовнішніх міграційних процесів. Одним з перших законів, спеціально присвячених міграційним питанням та прийнятим Верховною Радою України, став Закон «Про біженців», прийнятий 24 грудня 1993 року. У квітні 1993 року Указом Президента України було засновано Міністерство України в справах національностей та міграції. Цьому органу державної виконавчої влади було доручено розробку та реалізацію державної політики у сферах національних відносин та міграції [62].

Початкова діяльність Міністерства України в справах національностей та міграції була зосереджена на створенні та

вдосконаленні законодавчої бази у сферах національної та міграційної політики. Однак, Указ Президента України від 26 липня 1996 року, що передбачав ліквідацію цього Міністерства та заснування Державного комітету України в справах національностей та міграції, певною мірою обмежив здатність державних органів ефективно регулювати міграційні процеси.

Основні напрямки міграційної політики України були визначені Указом Президента України від 18 жовтня 1997 року «Про основні напрямки соціальної політики України на 1997-2000 роки». Проте, в Посланні Президента України до Верховної Ради у 2000 році «Україна: просування в ХХ сторіччя. Стратегія економічної й соціальної політики на 2000-2004 р. було висловлено, що одним з пріоритетів демографічної політики має стати «розробка й реалізація нової стратегії міграційної політики», особливо у сфері зовнішньої та внутрішньої трудової міграції, підкреслюючи необхідність розробки комплексної стратегії у цій області [14, с. 39-72].

В Україні були зроблені важливі кроки у сфері міграційного законодавства. 7 червня 2001 року був прийнятий закон «Про імміграцію», який став ключовим кроком у формуванні правової основи імміграційної політики країни. Пізніше, 26 грудня 2002 року, Кабінетом Міністрів України було затверджено порядок формування квоти імміграції. Далі, уряд ввів Програму регулювання міграційних процесів на період 2003-2005 років, метою якої було створення послідовного та комплексного механізму управління міграційними процесами відповідно до національних інтересів України. Програма передбачала цілу низку завдань: від завершення формування нормативно-правової бази у сфері міграції до розробки та впровадження скоординованого адміністративного механізму для регулювання міграційних процесів. Важливі аспекти програми включали захист прав осіб, що отримали статус біженців або притулок в Україні,

підтримку процесу репатріації українців та їхніх нащадків, створення умов для регулювання трудової міграції, а також розвиток міжнародного співробітництва у сфері міграції [48, с. 76].

Аналізуючи законодавчі документи, що стосуються правових аспектів міграції в Україні, можна зробити висновок, що за десятиліття незалежності країна зуміла створити відносно ефективну правову основу для управління міграційними процесами та регулювання дій мігрантів. Однак цей період також характеризується недосконалістю і неповнотою законодавчих актів, що призводить до певних проблем у сфері міграції.

Важливо відзначити, що в розробці законодавства, яке стосується мігрантів, Верховна Рада України демонструвала активність, прийнявши кілька важливих законодавчих актів протягом двох років. Однак, багато питань, пов'язаних із міграцією, залишаються нерегульованими на міждержавному рівні, що вимагає подальшого розвитку двосторонніх або багатосторонніх міжнародних договорів та угод. Розв'язання цих питань вимагає глибшого співробітництва та координації з іншими країнами, а також удосконалення внутрішнього законодавства для адекватного відповіді на складні міграційні виклики.

Міграційна криза, яка посилюється у світі, вказує на потребу вдосконалення процедур надання притулку та узгодження міжнародних стандартів у цій сфері. Проте, міжнародний досвід показує, що існуючі механізми регулювання міграційних процесів і захисту прав мігрантів ще далекі від універсальності й узгодженості, зіткнувшись з проблемою подвійних стандартів у міжнародній практиці. Тому більш конструктивним підходом була б інтеграція нових незалежних держав до європейської спільноти, що передбачає використання загальнолюдських підходів та врахування інтересів усіх членів міжнародного співтовариства [50, с. 68].

В процесі державотворення України вже були закладені фундаментальні принципи міграційного права. В умовах нових

міграційних викликів, традиційні інструменти регулювання, такі як суворий паспортний контроль, система прописки та обмеження на виїзд за кордон, втрачають свою актуальність. Тому на перший план виходить необхідність створення нових, більш гнучких і ефективних структур, які б здійснювали функції, що з'являються як з аналізу міграційної ситуації в Україні, так і з вивчення міжнародного досвіду в цій галузі. Однією з ключових новацій має стати створення Єдиної Державної міграційної служби України з необхідними функціями, повноваженнями та структурними підрозділами. Неможливо досягнути подальшого прогресу без чітко сформульованої концепції державної міграційної політики. Це вимагає координації досліджень та дискусій серед фахівців у сфері міграції, зокрема, щодо ключових положень цієї концепції. Таку роботу вже розпочав Центр Досліджень Проблем Міграції, який займається аналізом міграційних трендів та вивченням можливих шляхів їх регулювання в Україні.

Вимушена міграція українців викликає необхідність внесення змін та модернізації в міграційну політику багатьох країн. Однією з ключових сфер, що потребує особливої уваги, є процес соціалізації іммігрантів. Їхня інтеграція у нове суспільство є критичним аспектом ефективної міграційної стратегії. Однак, уряди також стикаються з рядом інших викликів, пов'язаних із фінансуванням, соціальним забезпеченням та наданням медичних послуг іммігрантам. Високий рівень соціальних виплат іммігрантам може стимулювати збільшення міграційних потоків і породжувати низку поточних проблем.

Крім того, такі міграційні політики часто викликають невдоволення серед місцевого населення, що може проявлятися у відкритій або прихованій опозиції до імміграції та вимогах обмежити міграційні потоки. Це, у свою чергу, привертає увагу популістів та може дестабілізувати політичний клімат у країні. В цих умовах деякі уряди розглядають

можливість перегляду своєї міграційної політики, щоб вирішити ці комплексні виклики [53, с. 52].

Для створення збалансованої міграційної політики в Україні критично важливим є розробка та реалізація стратегічних рішень у сфері управління міграцією. Це передбачає створення комплексу заходів, націлених на ефективне управління міграційними потоками. З огляду на вплив міграції на економічну, політичну та соціальну стабільність країни, розробка таких стратегій стає невідкладним завданням. Ефективне регулювання міграційних процесів вимагає від держави аналізу та вирішення низки складних питань.

Міграція посилює такі виклики, як безробіття, відтік фінансових ресурсів за кордон, вплив кваліфікованих кадрів, а також соціальні напруження. Ці фактори вимагають глибокого аналізу ситуації та впровадження практичних рішень, здатних адекватно відповідати на міграційні виклики, з якими стикається Україна.

Міграційна політика виступає як важливий механізм у регулюванні міграційних потоків. Під час її розробки та визначення конкретних заходів для її реалізації, основним завданням є визначення цілей, таких як зміцнення національної безпеки, приваблення трудових ресурсів, або компенсація демографічних змін. В умовах глобалізації розробка міграційної політики вимагає систематичного моніторингу та аналізу чинників та наслідків міграційних процесів у країні. Це включає встановлення критеріїв та показників для оцінки ефективності міграційної політики. Ураховуючи змінність економічного, політичного та соціо-демографічного середовища країни, міграційна політика має передбачати застосування відповідних інструментів та механізмів для адекватного управління та контролю за міграційними потоками [41, с. 23].

Однією з ключових складових міграційної політики є регламентація перетину державних кордонів та встановлення ефективного контролю за

міграційними потоками. Поряд із цим, велике значення має розвиток взаємовідносин з діаспорами, а також стимулювання рееміграції мігрантів на батьківщину, що сприяє використанню їх соціального, інвестиційного, професійного та інтелектуального потенціалу. Реінтеграція емігрантів у свої країни походження відкриває нові перспективи для реалізації міграційної політики.

Залучення до міжнародних механізмів управління міграцією є важливим етапом у створенні координованого міграційного простору, що сприяє економічному зростанню країни. Міжнародне співробітництво у сфері міграції дозволяє виявляти спільні інтереси та розробляти рішення для проблем, пов'язаних з міграцією. Одним з ефективних напрямків цього співробітництва є підтримка зворотної міграції. Така модель міграції, що передбачає взаємовигідну взаємодію між країнами походження та призначення, забезпечує перекази коштів від заробітчан та задоволення потреб у робочій силі. Окрім того, зворотна міграція сприяє запобіганню проблемі «відтоку мозків», зберігаючи кваліфікованих спеціалістів для розвитку країни походження [36, с. 32].

Хоча більшість аспектів міграційної політики перебуває під юрисдикцією національних урядів, існує низка прикладів ефективного міжнародного регулювання міграції. Найбільш помітним є формування єдиної міграційної політики в межах ЄС та розробка глобальних стратегій захисту біженців та надання притулку. Така співпраця виправдовується національними інтересами держав, які готові дотримуватися встановлених вимог, розуміючи, що позиція відокремленості може позбавити їх переваг міжнародного співробітництва.

У розробці заходів міжнародної міграційної політики для України важливо враховувати зарубіжний досвід, зокрема практики країн ЄС. Удосконалення міграційної політики України повинно сприяти зменшенню причин, що стимулюють масовий виїзд населення. Як приклад

можна взяти міграційну політику Польщі, яка активно залучає українських мігрантів на внутрішній ринок праці та стимулює повернення польських громадян з-за кордону. Вивчення та адаптація таких підходів може допомогти Україні ефективно вирішувати свої міграційні виклики.

Аналізуючи стратегії вдосконалення міграційної політики в країнах Центральної Європи, можна виявити два основних підходи до заохочення вдосконалення міграційної політики повернення трудових мігрантів до своїх рідних країн:

- Фінансові стимули: застосування таких заходів, як зниження податкового тягаря, підвищення заробітної плати або введення особливих фінансових пільг, пропонує мігрантам, які прагнули знайти кращі фінансові умови за кордоном, додаткові економічні переваги при поверненні.
- Сприяння працевлаштуванню: через державні програми підтримки зайнятості, професійні курси та центри кар'єрного розвитку надається підтримка мігрантам у пошуку роботи та розв'язання питань зайнятості на батьківщині.

Попри спостережувані позитивні зміни у сфері зворотної трудової міграції в Польщі та Румунії, обидві країни продовжують відчувати дефіцит робочої сили. Це змушує їх шукати альтернативні джерела трудових ресурсів: наприклад, у Польщі переважно працюють громадяни України, а у Румунії – мешканці Молдови. Такий підхід дозволяє тимчасово заповнити вакантні робочі місця, але також підкреслює необхідність розробки більш довгострокових рішень у сфері міграційної політики [36, с. 32].

У контексті зростаючих потоків українських біженців, необхідність покращення міграційної політики ЄС набуває особливої актуальності. Визначення ефективних стратегій, які забезпечують гуманітарний підхід до біженців при одночасному збереженні соціальної та економічної

стабільності країн-членів ЄС, є ключовим викликом.

- Оптимізація законодавчих та адміністративних процедур.
  - Спрощення процедур надання притулку: розробка більш гнучких та ефективних механізмів обробки заяв на притулок, зниження бюрократичних бар'єрів, що стикаються біженці, може значно полегшити їх інтеграцію.
  - Уніфікація стандартів захисту біженців: встановлення єдиних стандартів та процедур у всіх країнах ЄС для забезпечення рівного захисту прав біженців.
- Інтеграція та соціальна підтримка.
  - Програми інтеграції та адаптації: розробка та впровадження програм соціальної інтеграції та адаптації, включаючи мовні курси, професійну підготовку, та доступ до освіти.
  - Підтримка місцевих громад: надання додаткових ресурсів та підтримки місцевим громадам, які приймають значну кількість біженців, для запобігання соціальній напруженості.
- Міжнародне співробітництво.
  - Поглиблення співпраці з Україною та іншими державами: зміцнення діалогу з урядом України та іншими країнами походження мігрантів для розробки спільних стратегій управління міграційними потоками.
  - Координація з міжнародними організаціями: ефективне використання ресурсів міжнародних організацій, таких як Верховний комісаріат ООН у справах біженців, для оптимізації відповідей на міграційні кризи [51, с. 553].

Таким чином, заходи, спрямовані на покращення міграційної політики ЄС, повинні враховувати потреби біженців, а також потреби та можливості країн-членів ЄС. Збалансований підхід, що ґрунтується на принципах гуманізму, солідарності, та взаємної вигоди, є ключем до успішного управління міграційними процесами на європейському рівні.

3.2. Шляхи вдосконалення державного управління міграційними процесами в Україні.

Російсько-українська війна 2022 року підтвердила, на важливості людського фактору у протистоянні агресії та як ключового елемента подальшого процесу євроінтеграції України. Враховуючи це, освітні аспекти людського розвитку повинні стати фундаментом для планування поствоєнного відновлення країни. Конфлікт спровокував одну з наймасштабніших гуманітарних криз у сучасній історії Європи. Близько 10 мільйонів українців були змушені залишити свої домівки, з яких понад 3,7 мільйона зареєстровано як особи, що шукають тимчасового притулку за кордоном, а близько 6,6 мільйона перемістилися в більш безпечні регіони всередині країни.

Згідно з даними Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, близько 800 тисяч громадян втратили своє житло. Незважаючи на спочатку декларовані наміри багатьох внутрішньо переміщених осіб повернутися до своїх постійних місць проживання, з часом кількість людей з такими планами зменшується. Ця ситуація ставить перед громадами, які приймають внутрішньо переміщених осіб, актуальне завдання забезпечення тимчасового чи постійного житла. Відповідь на цей виклик вимагає розробки ефективних схем розміщення житла, враховуючи технічну та економічну доцільність будівництва в регіонах з високою концентрацією внутрішньо переміщених осіб, а також розгляду заходів стимулювання їх подальшого переміщення до менш розвинених регіонів, які знаходяться у процесі комплексного відновлення.

У зв'язку з розв'язанням збройного конфлікту в Україні, значна частина населення зіткнулася з втратою житла, роботи, майна та засобів існування, а деякі діти втратили своїх батьків чи основних годувальників. Це призвело до різкого збільшення кількості людей, які потребують соціальної підтримки від держави, створюючи значне навантаження на

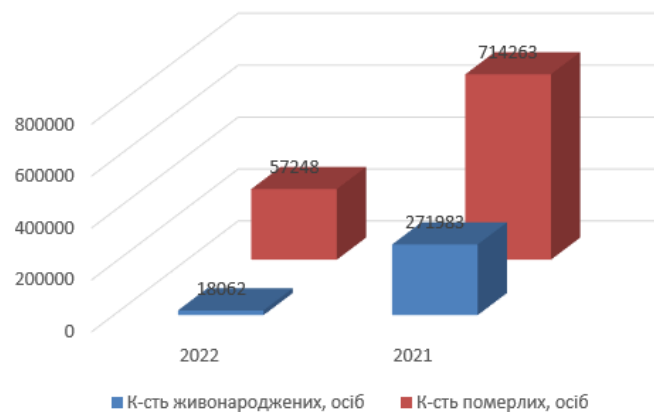
систему соціального захисту, особливо у регіонах, що прийняли велику кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО).

Впровадження єдиної інформаційної системи соціальної сфери може стати частковим розв'язанням цієї проблеми, особливо у Київській, Дніпропетровській та Полтавській областях, де зосереджено понад 190 тисяч ВПО. Така система дозволить не лише ефективно розподіляти матеріальну допомогу та пільги, але й надавати широкий спектр соціальних послуг, що вимагає розвитку соціальної інфраструктури на цих територіях. Забезпечення ефективної роботи системи соціального захисту вимагає попередньої соціальної паспортизації територіальних громад. Така паспортизація має включати в себе демографічні дані, інформацію про потенційних одержувачів соціальної допомоги, а також відомості про гуманітарну сферу та громадські організації. На базі цих паспортів можна розробити спеціальні карти, які візуалізують розташування соціальних інституцій, доступність послуг та ресурсів для соціальних потреб [27, с. 252].

Конфлікт, який відбувається в Україні, суттєво вплинув і продовжує впливати на демографічну картину країни, вносячи зміни у чисельність, соціально-економічний склад, а також у територіальне розташування населення. У післявоєнний період одним з ключових завдань стане отримання точних даних про населення України, включаючи його чисельність, статево-віковий склад, географічний розподіл, освітній та соціально-економічний рівень. Тому проведення Всеукраїнського перепису населення повинно стати пріоритетом у процесі відновлення країни після війни.

Уже зараз можна відзначити деякі демографічні наслідки війни в Україні. Лише за один рік повномасштабного вторгнення, народжуваність в країні скоротилась майже у 15 разів порівняно з 2021 роком. В офіційних статистичних даних також спостерігається офіційне скорочення смертності

майже у 12 разів (рис. 3.1). Проте, цілком можливо припустити, що смертність зростає у 2022 році порівняно з 2021, оскільки до деокупації всіх територій неможливо буде підрахувати цивільних жертв військової агресії РФ, а також держава не розкриває інформацію про кількість загиблих військових.

Рис. 3.1. Рівень народжуваності та смертності у 2021-2022 роках

Джерело: створено автором на основі [49]

Військові дії вплинули на демографічну ситуацію в різних регіонах України по-різному. Втрати населення внаслідок загибелі військовослужбовців та цивільних, а також проблема міграції, становлять серйозну загрозу демографічній безпеці країни у повоєнний період. З початку конфлікту близько третини мешканців України змушені були змінити своє місце проживання, що викликає потребу у всебічному аналізі та плануванні для відновлення демографічної стабільності.

Вимушена міграція в Україні відзначається виразною географічною специфікою. У зв'язку з цим, для аналізу та планування демографічного розвитку країни стає актуальним визначення демографічного районування. Це включає оцінку впливу військових дій на різні території, а також врахування періодів окупації, демографічної структури, що сформувалася під час окупації, і змін у населенні окупованих територій, які тривають з 2014 року, включаючи АР Крим, м. Севастополь, та ОРДЛО. Проблематика реінтеграції цих регіонів в основному полягає у політико-

демографічних аспектах. Довготривалий вплив тоталітарного режиму, спрямований на формування негативного ставлення до української державності та неприйняття приналежності цих територій до України, створює додаткові виклики для реінтеграційного процесу.

Ключовим завданням є повернення близько 1,5 мільйонів ВПО, які залишили ці території з 2014 року. Водночас слід розглядати питання організації переселення громадян РФ та інших осіб, які не бажають дотримуватися законів України, на територію Росії. Наступний етап повинен включати реалізацію цілеспрямованої соціально-гуманітарної політики з метою формування проукраїнської більшості та інтеграції населення цих регіонів у український мовний, освітній, інформаційний та культурно- історичний контекст. Важливо також звернути увагу на відновлення та ревіталізацію територій Харківської, Луганської, Донецької, Запорізької, Херсонської та Миколаївської областей, які зазнали значних руйнувань. Це повинно бути тісно пов'язано з поверненням вимушено переміщених осіб та залученням нових мігрантів для сприяння відновленню регіону [27, с. 252].

Внаслідок військового конфлікту 2022 року, тимчасово окуповані та прифронтові райони України стикаються з підвищеним ризиком демографічного занепаду. Таким чином, ці території повинні отримати статус регіонів з пріоритетним фокусом на демографічний розвиток.

Програми ревіталізації, направлені на ці райони, мають сприяти привабленню реемігрантів та нових іммігрантів, формуючи таким чином нові стабільні демографічні структури. Окрім цього, регіони, які прийняли значну кількість ВПО, повинні зосередитись на інтеграції цих осіб, забезпеченні їхнього житла, зайнятості та доступу до соціальних послуг. Враховуючи низький рівень народжуваності та потенційне неповернення частини мігрантів фертильного віку, країна має прагнути до стабілізації чисельності населення через розвиток пронаталістської політики. Зокрема,

важливо підтримувати сім'ї з трьома дітьми, надаючи їм комплексну підтримку, яка включатиме допомогу з житлом, роботою та розвитком соціально-економічної інфраструктури.

Регіони, які є пріоритетними для демографічного розвитку, повинні розробляти програми для залучення молодих сімей з дітьми, сприяючи їх рееміграції та інтеграції. Однак, стратегія демографічного розвитку також повинна враховувати потенційну загрозу з боку російської федерації та Білорусі, особливо для прикордонних районів, які можуть стати об'єктами нової агресії. У разі реальної загрози, активне залучення реемігрантів у ці райони може бути недоцільним [65, с. 184].

На сучасному етапі розвитку України, у контексті соціально-гуманітарної політики, визначені ключові пріоритети. Першочергово це включає регулювання міграційних потоків, зокрема, стимулювання повернення українських емігрантів та забезпечення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. Наголошується на необхідності розвитку та підтримки соціальної інфраструктури, особливо у сфері освіти та охорони здоров'я, з метою підвищення якості послуг та сприяння соціальній єдності.

Окрему увагу приділяється житловому забезпеченню внутрішньо переміщених осіб, підвищенню ефективності соціальної підтримки населення, а також формуванню банків і раціональному використанню комунального, соціального і службового житла. Важливим аспектом є також зменшення демографічних диспропорцій у розвитку різних областей і територіальних громад, що вимагає індивідуального підходу до кожного регіону, враховуючи їх особливості та демографічний потенціал. Це означає, що у фокусі уваги має бути не лише забезпечення поточних потреб, але й планування довгострокової стратегії розвитку, яка враховує демографічні, соціальні та економічні аспекти повоєнного відновлення [66, с. 100].

Важливим аспектом сучасної української політики є рівнозначне ставлення до прав і статусу громадян України, які отримали тимчасовий захист за кордоном, та внутрішньо переміщених осіб. Підхід, згідно з яким особи, що перебувають під тимчасовим захистом в інших країнах, вважаються такими, що не потребують повної уваги та підтримки з боку української держави, є помилковим та не відображає справжню суть державного обов'язку щодо своїх громадян. Нормотворча та правозастосовна діяльність української державної влади має бути націлена на підтримку та забезпечення прав людини та громадянина для тих, хто отримав тимчасовий захист у зв'язку з військовим конфліктом в Україні.

На даний час Україна не має централізованого органу виконавчої влади, який би спеціалізувався на комплексному розв'язанні питань українців, які отримали тимчасовий захист за кордоном. Зараз цими питаннями опікується Міністерство закордонних справ, дипломатичні та консульські установи України. Також в цей процес включені Міністерство освіти та науки, Міністерство охорони здоров'я, Міністерство соціальної політики та інші відповідні урядові структури, кожне з яких відповідає за певну сферу підтримки. З урахуванням цього, забезпечення прав та інтересів громадян України, які перебувають за кордоном на тимчасовому захисті, вимагає злагодженої та систематичної роботи державних органів, а також розробки відповідної комплексної стратегії на урядовому рівні [67].

Одним з ключових завдань Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України є розробка та реалізація державної політики, яка стосується внутрішньо переміщених осіб та громадян України, які залишили свої домівки на тимчасово окупованих територіях через збройний конфлікт чи тимчасову окупацію. Основна мета цієї політики полягає у сприянні реалізації прав і свобод цих осіб та створенні умов для їх добровільного повернення до покинутих місць проживання або ж їх інтеграції у нових місцях.

У цьому контексті, Кабінет Міністрів України, який виступає як вищий орган у системі органів виконавчої влади, відіграє ключову роль у координації діяльності різних міністерств та центральних органів виконавчої влади. Зокрема, йому доцільно активізувати контроль за вжиттям необхідних заходів, що сприятимуть забезпеченню прав і свобод осіб, які отримали тимчасовий захист за кордоном у зв'язку з війною в Україні. Це включає розробку та впровадження цілісної політики, яка б враховувала потреби та особливості українців, змушених шукати притулок за межами країни, та надавала їм відповідну підтримку та захист [68, с. 89].

Важливим завданням є посилення координації між центральними органами виконавчої влади України, такими як Адміністрація державної прикордонної служби України, Державна міграційна служба України та Державна митна служба України. Один зі способів досягнення цієї мети - створення тимчасового допоміжного органу при Кабінеті Міністрів України, який об'єднає представників цих центральних органів виконавчої влади. Цей орган буде спрямований на покращення координації та співпраці між відповідними установами у справах осіб, які отримали тимчасовий захист за кордоном у зв'язку з війною в Україні.

Питання мотивування та сприяння поверненню цих осіб до України в повоєнний період також є важливим аспектом державної політики. Для запобігання демографічній кризі та кризі трудових ресурсів після війни, Україна повинна активно працювати над створенням стимулів для повернення своїх громадян та їх інтеграції у вітчизняне суспільство. Соціологічні опитування свідчать про бажання більшості українців, які залишили країну через війну, повернутися назад. Однак, щоб цей відсоток не зменшився, необхідно враховувати потенційні ризики та надавати відповідну підтримку та мотивацію для їхнього повернення та інтеграції.

В контексті конфлікту в Україні особливо вразливою групою населення є ті особи, які втратили житло та джерела для існування під час

війни. Ця категорія осіб знаходиться у складних соціальних умовах та потребує особливої підтримки для відновлення свого життя. Важливо надавати їм доступ до житла, робочих місць та інших ресурсів, що сприяє їхньому відновленню та інтеграції в суспільство. Також варто відзначити українську молодь, яка здобуває вищу освіту в Польщі. Їхнє навчання за кордоном може призвести до втрати зв'язків із рідним краєм та створити перед ними дилему, чи повертатися до України після завершення навчання. Важливо розглядати можливості підтримки цієї категорії молоді, яка має потенціал стати активними членами українського суспільства [88].

Тривалість конфлікту в Україні також має серйозний вплив на рішення громадян щодо їхнього місця проживання. Чим довше триває війна, тим більше втрат інфраструктури, економіки та соціально-побутової сфери виникає. Це може сприяти рішенню громадян залишатися за кордоном та навіть провокувати нову хвилю міграції. Ця ситуація особливо актуальна для сімей, де чоловік перебуває за кордоном, а решта сім'ї залишається в Україні. За історичними даними, відсоток повернення переселенців до своїх країн після локальних конфліктів і світових воєн складає 30-40%. Це свідчить про те, що процес повернення та інтеграції переселенців є складним та потребує відповідної підтримки та заходів з боку держави. Україні важливо розглядати цей досвід та надавати ефективну підтримку громадянам, які вирішать повернутися до своєї країни після завершення конфлікту.

Польща та Україна, як сусідні країни, дійсно мають багато спільних рис і схожостей у багатьох аспектах, таких як мова, менталітет, культура, політика і спільна історія на окремих етапах розвитку державності. Це створює певну взаємодію та зв'язок між народами обох країн. Однак, в контексті конфлікту в Україні, існує загроза тому, що багато українців, які перебувають в Польщі з тимчасовим захистом, можуть вирішити залишитися там назавжди.

Польська економіка вже отримала суттєвий приплив робочої сили з України через осіб, які отримали тимчасовий захист. За статистичними даними, середній вік цих осіб складає 38 років. Ураховуючи демографічні виклики, такі як брак робочої сили та старіння населення в Польщі, ця країна зацікавлена в тому, щоб особи, які отримали тимчасовий захист, залишалися та продовжували працювати на її економіку. Це може бути важливим фактором, який спонукає Польщу до надання сприяння таким особам для їх інтеграції та подальшого проживання в країні.

Крім того, у багатьох країнах, включаючи Польщу, існують спрощені процедури нострифікації дипломів про вищу освіту для втікачів від війни з України. Це дозволяє особам, які мають вищу освіту, легше і швидше інтегруватися в новому суспільстві та знаходити роботу, що відповідає їхнім кваліфікаціям. Такі заходи спрямовані на підтримку інтеграції та адаптації військових переселенців і сприяють підвищенню їхнього статусу у новій країні проживання [49].

Впровадження політики сприяння інтеграції осіб, які отримали тимчасовий захист у приймаючій країні, у різні галузі, включаючи працевлаштування та нострифікацію дипломів, може справді мати позитивний вплив як на самі особи, так і на державу-господаря. Це дозволяє цим особам реалізувати свій потенціал, працювати за фахом, і відчувати себе фінансово незалежними. Внаслідок цього, вони менше навантажують державні та місцеві бюджети приймаючої країни, що є позитивним аспектом з економічної точки зору. Однак, варто враховувати ризики, пов'язані з цими заходами. Забезпеченість фінансами та можливостями інших країн, зокрема Польщі, може зробити їх привабливішими для висококваліфікованих українців, що може призвести до неповернення деяких осіб додому після завершення конфлікту. Це створює необхідність для України забезпечити привабливі умови для своїх громадян та розвивати суспільство, яке відповідає європейським цінностям

та стандартам [54, с. 47].

Україна також має створювати відповідні умови для мотивації осіб, які отримали тимчасовий захист у інших країнах, повернутися додому. Це може включати в себе розвиток безпекових, політичних, економічних та соціальних умов, які б зробили Україну більш привабливою для повернення. Також важливо забезпечити злагоджену та тісну взаємодію всіх гілок влади для ефективної реалізації державної політики щодо захисту прав та інтересів громадян України, які перебувають за кордоном у зв'язку з конфліктом.

Е. Лібанова, вчена, яка спеціалізується у галузі соціоекономіки, демографії та економіки праці, а також членкиня НАН України, професор та доктор економічних наук, представила знаковий аналіз демографічних викликів України на Регіональному економічному форумі в Києві, що відбувся 21-22 вересня [33]. Її доповідь зосередилася на глибокому дослідженні демографічних тенденцій та прогнозуванні майбутнього населення України, з акцентом на наступні ключові аспекти:

- Демографічна стагнація: Україна переживає відсутність демографічного зростання. З середини 1960-х років, рівень народжуваності не забезпечує навіть базове відтворення поколінь. У 2021 році, статистика показала, що 100 жінок народжують лише 120 дітей, що є значно нижче необхідного показника в 215 дітей.
- Висока передчасна смертність: Україна зіткнулася з аномально високим рівнем передчасної смертності, особливо серед чоловіків. 42% чоловіків не досягають віку 65 років, що значно вище порівняно з сусідньою Польщею (27%). Це в основному пов'язано з нездоровим способом життя.
- Старіння населення: Частка осіб віком 65 років і старше перевищує частку молоді до 15 років на 20%. Це вказує на старіння населення та можливі виклики, які це становить для соціальних та економічних

систем.

- Масштабна еміграція: Значна частина населення України емігрувала за кордон, особливо після війни. Перед війною, приблизно 3 мільйони українців працювали за кордоном, а внаслідок війни ця цифра зросла до приблизно 6 мільйонів. Дані Євростату свідчать про реєстрацію 4,1 мільйона українців у країнах ЄС.
- Розселення українських мігрантів: Найбільша концентрація українських мігрантів зосереджена в Німеччині. Відтік українців з Польщі збільшується, і багато хто переїжджає до багатших країн ЄС.

Станом на 1 січня 2023 року, чисельність населення України в межах її кордонів 1991 року оцінюється приблизно у 37,6 млн. осіб, з яких 31,6 млн. проживають на територіях, що залишаються під контролем України. Перспективи демографічного розвитку країни на десятиліття вперед, до 2033 року, демонструють значну варіативність у прогнозах. Очікується, що чисельність населення може коливатися в діапазоні від 26 до 35 мільйонів осіб, з урахуванням різних сценаріїв розвитку військових подій, причому верхня межа діапазону (35 мільйонів) розглядається як надзвичайно оптимістична.

Незалежно від потенційного повернення вимушених мігрантів, Україна зіштовхується з явищем депопуляції, що загрожує недостатністю робочої сили. Цей процес, у свою чергу, спричиняє втрату людського капіталу. Зазначається, що до 10 березня 2022 року щоденно країну залишали в середньому 100–120 тисяч осіб, переважно з активної частини населення міст Києва та Харкова. Цікавим фактом є високий рівень освіти серед емігрантів, особливо в Німеччині, де 70% мають вищу освіту, що свідчить про їхню здатність до адаптації. Також зазначається, що третина емігрантів - це діти до 18 років, які можуть отримувати освіту за кордоном, що ускладнює їх потенційне повернення.

Депопуляція в Україні призводить до збільшення навантаження на

працевдатне населення через співвідношення з кількістю пенсіонерів, що неминуче призведе до підвищення податкового тягаря. Це створює економічні стимули для підприємців розглядати можливості для ведення бізнесу за межами України. Крім того, старіння населення означає зменшення частки молоді, яка є носієм креативності, інновацій та спроможності до навчання новим навичкам і професіям. Це також може вплинути на політичну сферу, оскільки електорат стає старшим, і ця демографічна група має тенденцію до патерналізму, що впливає на політичні процеси в країні.

Лібанова Е. висловлює переконання у необхідності змін у системі розселення населення України, акцентуючи на формуванні кількох демографічних кластерів з унікальними характеристиками та викликами [33]:

- Західні території: цей регіон отримує значну увагу від уряду та бізнесу. Однак, за даними екологів з Академії наук, екологічна ємність більшості західних територій, крім Франківщини та Львівщини, вже вичерпана, що обмежує можливості для подальшого розвитку інфраструктури.
- Північно-східні регіони: Лібанова Е. рекомендує переміщення стратегічно важливих галузей з цього регіону через потенційні ризики відновлення військових дій. Важливо також запобігти знелюдненню цих територій. Вона пропонує вивчення досвіду Ізраїлю в розвитку прикордонних територій як потенційного прикладу для України.
- Південно-східні території: звертається увага на проблематику Нової Каховки та необхідність адаптації системи поливу для забезпечення сталого розвитку. Херсонська область, до війни, вже була серед регіонів з найнижчим населенням, тоді як Одеська область має свої унікальні виклики.
- Центральна Україна: Лібанова Е. вважає, що цей регіон має значний

потенціал для релокації та заселення, оскільки екологічна ємність тут далеко не вичерпана.

- Метрополіси: Великі міста, такі як Київ, Одеса, Дніпро, Харків, Львів, та потенційне відновлення метрополійних функцій Донецька, мають важливе значення. У контексті довготривалої бідності країни, населення, як правило, концентрується навколо метрополісів.

Соціальні виплати мають обмежену ефективність у стимулюванні народжуваності. Існує поширена думка про те, що збільшення державних виплат за народження дітей може сприяти підвищенню народжуваності. Проте, аналіз показує, що ефект від таких виплат є тимчасовим, зазвичай триваючи від трьох до чотирьох років, як це було продемонстровано досвідом Франції після Другої світової війни. Додатково, важливо враховувати, що розмір соціальних трансфертів не повинен перевищувати середню заробітну плату, за винятком виплат для інвалідів, щоб уникнути втрати мотивації до праці серед населення, особливо в умовах низьких заробітних плат.

Що стосується реформи системи охорони здоров'я, то вона не є універсальним рішенням для підвищення якості громадського здоров'я та тривалості життя. Всесвітня організація охорони здоров'я вказує, що стан громадського здоров'я визначається різноманітними факторами, з яких 50% залежать від способу життя, по 20% від генетики та екологічних умов, і лише 10% здійснюються системою охорони здоров'я. Тому розраховувати на миттєве підвищення тривалості життя в Україні в результаті медичних реформ не варто. Натомість комплексний підхід до поліпшення якості життя, що включає здоровий спосіб життя, екологічні умови, генетичні фактори та ефективну охорону здоров'я, має бути ключовим у стратегії підвищення громадського здоров'я.

Умови праці відіграють ключову роль у забезпеченні здорового та продуктивного робочого середовища. Позиція, що забороняє проведення

перевірок умов праці на підприємствах, може бути обґрунтована у фінансовому контексті, проте не можна ігнорувати необхідність перевірки стандартів безпеки та здоров'я на робочому місці. Існує занепокоєння щодо того, що не всі українські роботодавці відповідально ставляться до добробуту своїх працівників.

Досвід Балканських країн після війни показує, що лише 30% біженців повернулись до своїх країн походження. У контексті сучасної Німеччини, яка активно інвестує в освіту мігрантів, зокрема у вивчення німецької мови, можливості для повернення мігрантів з України стають ще меншими. За даними польських джерел, 70% українських мігрантів працюють, хоча ця цифра викликає сумніви. Політика щодо міграції повинна бути спрямована на забезпечення того, щоб трудова міграція не перетворювалася на постійне переселення. Важливо зберегти зв'язок мігрантів з Україною та стимулювати їх повернення. Пропозиції щодо стимулювання повернення, такі як безкоштовне житло, не можуть бути реалізовані через фінансові та соціальні обмеження. Україна вже спостерігає поділ суспільства на чотири групи: учасники військових дій, ті, хто залишився в країні, внутрішньо переміщені особи та ті, хто емігрував. Важливо не допустити перетворення цього поділу на розкол суспільства. Національна політика має сприяти відмові від дешевої робочої сили та забезпечувати конкурентоспроможну заробітну плату, щоб мотивувати працівників залишатися в Україні.

Щодо імміграції, Україна повинна бути готова до залучення працівників з-за кордону, особливо у будівельній галузі, і підготувати населення до співіснування з людьми з іншими культурними звичаями. Також потрібно розробити політику інтеграції іммігрантів, яка забезпечить засвоєння ними української системи цінностей, щоб уникнути соціальних проблем. Для підтримання чисельності населення на рівні 30 мільйонів осіб, Україні потрібно буде залучати близько 300 тисяч мігрантів щороку,

які, ймовірно, прийдуть з бідніших країн [32].

Розробка та схвалення довгострокової Стратегії державної політики щодо захисту прав та інтересів громадян України, які зазнали негативних наслідків збройної агресії та вимушено перебувають за кордоном, є важливим кроком у напрямку забезпечення їхнього захисту та повернення до України. Ця стратегія повинна визначити ключові завдання та заходи, які сприятимуть поверненню громадян України, що перебувають за кордоном у зв'язку з конфліктом.

У цьому контексті, створення Координаційного штабу з питань повернення в Україну громадян, які були вимушені покинути державу через бойові дії, може виявитися ефективним рішенням. Цей орган має бути координуючим центром у сфері розробки та реалізації державної політики щодо цієї категорії громадян. У складі Координаційного штабу можуть бути представники народних депутатів України, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, що відповідають за цю проблематику, а також представники місцевого самоврядування, громадянського суспільства та міжнародних партнерів України.

Основні функції такого штабу мають включати такі аспекти:

- Координація дій: забезпечення злагодженої діяльності між різними міністерствами та центральними органами виконавчої влади, які відповідають за питання повернення громадян, котрі отримали тимчасовий захист. Це міститься в собі забезпечення співпраці та обміну інформацією між відповідними структурами.
- Розробка стратегії: розробка довгострокової стратегії державної політики щодо цієї категорії громадян, визначення конкретних завдань та заходів для їх повернення в Україну.
- Правозахист: забезпечення захисту прав та інтересів громадян України, які перебувають за кордоном, включаючи захист їхніх прав людини та громадянина.

- Мотивація до повернення: розробка заходів, які стимулюватимуть осіб, які отримали тимчасовий захист, до повернення в Україну. Це може включати в себе програми підтримки, інформаційні кампанії та інші заходи.
- Співпраця з міжнародними партнерами: забезпечення співпраці з іншими країнами та міжнародними організаціями для розв'язання цієї проблеми.
- Консультації та дорадча підтримка: Надання консультативно-дорадчої допомоги громадянам України, які перебувають за кордоном, та їхнім родинам під час процесу повернення.

Таким чином, цей тимчасовий орган може сприяти ефективній реалізації державної політики щодо громадян, які опинилися в складних ситуаціях через війну, та сприяти їхньому поверненню та інтеграції в українське суспільство після завершення конфлікту.

Висновки до третього розділу

У контексті ефективного управління потоками українських біженців, Європейський Союз вже здійснив ряд заходів, спрямованих на покращення своєї міграційної політики. Проте, для подальшого забезпечення ефективної відповіді на міграційні виклики, потрібно впровадити додаткові заходи. ЄС вже впровадив нормативно-правові рамки для регулювання міграційних потоків, включаючи законодавство щодо притулку та інтеграції. Існують механізми для надання гуманітарної допомоги та тимчасового притулку в кризових ситуаціях. ЄС активно співпрацює з міжнародними організаціями, такими як Верховний Комісаріат ООН у справах біженців, для координування зусиль у сфері міграції. Ефективне управління міграційними потоками вимагає комплексного підходу, який враховує не тільки негайні потреби біженців, але й довгострокові стратегії їхньої інтеграції та соціального забезпечення.

Зосереджено увагу на формуванні політики, яка б допомогла вимушено переміщеним громадянам України повернутися до нормального життя після закінчення війни. Це передбачає не тільки забезпечення безпечних та організованих умов для повернення, але й підтримку в реінтеграції в суспільство, відновленні житла, отриманні роботи, доступі до освіти та медичних послуг. Особливу увагу необхідно приділити психологічній підтримці та соціальній адаптації переселенців.

Таким чином, є необхідність комплексного підходу в розв'язанні проблеми українських біженців, включаючи як невідкладні заходи реагування на поточну кризу, так і довгострокове планування для розв'язання питань реінтеграції та повернення. Важливо, щоб ЄС і його країни-члени діяли координовано та з урахуванням прав та потреб українських мігрантів, що вимагає ефективної взаємодії між різними рівнями урядів та міжнародними організаціями.

ВИСНОВКИ

Міграція є складним соціальним, економічним та культурним феноменом сучасного глобалізованого світу. Це не лише процес переміщення людей з одного місця проживання до іншого внаслідок різноманітних факторів. Саме такі міграційні процеси впливають на формування нових реалій приймаючих країн – змінюють демографічну ситуацію, впливають на їх економіку та культурну спадщину. Тим самим, це створює виклики, пов'язані із захистом прав мігрантів, їхньою інтеграцією у нове громадянське суспільство та розробкою ефективної міграційної політики.

Міграція поділяється на внутрішню та міжнародну. Внутрішня міграція включає переміщення в межах однієї країни, тоді як міжнародна міграція охоплює перехід кордонів. Додатково, міграція може бути класифікована як добровільна та примусова, залежно від ступеню волі учасників міграційного процесу. Причини міграції різноманітні і залежать від особистих, соціальних та економічних факторів. Серед ключових причин: економічні фактори: пошук кращих робочих місць, вищих доходів та загальне покращення життєвого рівня; соціальні фактори: сімейні обставини, освіта, бажання об'єднатися з сім'єю чи друзями; політичні фактори: уникнення переслідування, війни, насильства чи політичної нестабільності; екологічні причини: природні катастрофи, зміни клімату, недостатність природних ресурсів.

Починаючи з ранніх етапів, коли основна увага приділялася регулюванню трудової міграції та контролю на кордонах, політика ЄС з міграції розвивалася до більш комплексного та інтегрованого підходу. Вона охоплює широкий спектр аспектів, включаючи права мігрантів, інтеграцію, управління кордонами та міжнародну співпрацю. Ця еволюція відображає зміну в глобальних міграційних тенденціях та зростаючу необхідність у відповідних, збалансованих та гуманних відповідях на

міграційні виклики.

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 року спричинило велику хвилю міграції українських громадян у сусідні країни з метою пошуку притулку. У зв'язку з цим, ЄС здійснив низку надзвичайних заходів. Це включало швидке прийняття рішень щодо надання притулку, гуманітарної допомоги та підтримки мігрантів. Така хвиля міграції сприяла зміцненню солідарності між країнами ЄС. Були введені спеціальні механізми для розподілу відповідальності та ресурсів, що демонструє гнучкість та адаптивність ЄС у реагуванні на кризові ситуації. Цей період характеризується переосмисленням та адаптацією міграційної політики ЄС, з акцентом на швидке реагування, інтеграцію, та повагу до прав людини. Також зростає увага до довгострокових стратегій щодо інтеграції мігрантів. ЄС значно збільшив фінансування програм, пов'язаних з міграцією та інтеграцією, підкреслюючи важливість ефективного управління міграційними процесами. Підсилено співпрацю з міжнародними та регіональними організаціями для забезпечення координованої та ефективної відповіді на міграційні виклики.

Загалом, міграція українців у ЄС під час війни є унікальною за своїм масштабом та швидкістю, з гуманітарними та безпековими вимірами. Більшість мігрантів складають жінки, діти та літні люди, що відрізняється від звичайних трудових міграційних потоків. ЄС надав широку підтримку цим мігрантам, спрощуючи процедури надання статусу біженця та забезпечуючи доступ до основних соціальних послуг. Така надзвичайна реакція є відображенням змін у міграційній політиці ЄС, з акцентом на гуманітарні виміри та солідарність між країнами-членами. Попри швидку та ефективну відповідь ЄС, існують виклики, пов'язані з інтеграцією українських мігрантів, включаючи мовний бар'єр, професійну адаптацію та психологічну підтримку. Ця міграційна хвиля має значний вплив на міжнародні відносини та міграційну політику ЄС, спонукаючи до

переосмислення політичних стратегій та зміцнення міжнародної співпраці у відповідь на міграційні виклики.

Одним з ключових напрямків покращення міграційної політики ЄС є забезпечення більшої гнучкості та швидкості відповіді на кризові ситуації. Це означає розробку механізмів для прискорення процедур надання статусу біженця та гуманітарної допомоги. Також важливим аспектом є посилення міждержавної координації та солідарності у ЄС, що дозволить більш ефективно розподіляти навантаження та ресурси між країнами-членами. Окрім того, необхідно акцентувати на розробці довгострокових стратегій, які включають інтеграційні програми та підтримку мігрантів у процесі адаптації до нового суспільства. Підвищення ефективності міграційної політики також вимагає активного залучення громадянського суспільства та місцевих громад у процесі інтеграції мігрантів. Важливим є створення умов для культурної адаптації, навчання мови та сприяння зайнятості. Інвестиції у освіту, професійну підготовку та психологічну підтримку мігрантів мають велике значення для їх успішної інтеграції. Також критично важливим є посилення механізмів захисту прав мігрантів та забезпечення їх доступу до основних соціальних послуг. Оптимізація міграційної політики ЄС повинна враховувати унікальні потреби українських біженців та бути гнучкою для адаптації до змінюваних обставин.

Політика повернення українських вимушених мігрантів на Батьківщину є критично важливим для відновлення країни після війни і вимагає комплексного підходу, який враховує різні аспекти – соціальні, економічні, психологічні, та інфраструктурні. Основна увага повинна бути зосереджена на забезпеченні безпеки та стабільності у регіонах, до яких люди повертаються. Це включає відновлення житлового фонду, інфраструктури, доступу до освіти, медичних та соціальних послуг. Крім того, ефективна політика повернення передбачає створення економічних

можливостей для повернення населення, включаючи зайнятість, підтримку малого та середнього бізнесу, та розвиток місцевих громад.

Психологічна підтримка та соціальна адаптація є ключовими складовими політики повернення. Необхідно забезпечити доступ до психологічної допомоги для осіб, які пережили травму війни та переміщення. Також важливим є забезпечення умов для культурної та соціальної інтеграції, особливо для дітей та молоді. Ефективна комунікація та інформаційна підтримка про умови та перспективи повернення є важливими для формування довіри та впевненості серед переміщених осіб. У цілому, успішне втілення політики повернення вимагає інтегрованого підходу, який включає участь усіх рівнів уряду, міжнародних організацій, громадського суспільства, та самих переміщених осіб.

Таким чином, потік українських мігрантів в ЄС в умовах військової агресії РФ в Україні виявило низку викликів та можливостей. ЄС зіткнувся з необхідністю швидкого адаптування своєї міграційної політики до надзвичайної ситуації, що включало надання гуманітарної допомоги, прискорення процедур надання статусу біженця, та інтеграцію великої кількості мігрантів. Водночас ЄС продемонстрував здатність до солідарності та ефективної координації між країнами-членами, що було ключовим для вирішення міграційних викликів. У майбутньому, важливим залишається розвитку адаптивної міграційної політики, яка враховує гуманітарні потреби, права людини, та взаємодію з міжнародними та регіональними партнерами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрела А.-М. Право притулку: Європейський досвід та українські реалії // Науковий вісник УжНУ. – 2018. - Т. 1, Вип. № 53. - С. 48–50.
2. Белєвцева В. В. Правове регулювання міжнародних міграційних процесів // Інформація і право. – 2018. – Вип. № 2 (25). - С. 103–109.
3. Бичай Р. Р. Концептуальне осмислення міграційної політики як складової системи національної безпеки держави // Юридична думка – 2023 – Вип. № 93 - С. 233–247.
4. Бортник Н. П. Вплив глобалізації на формування міграційних потоків // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Юриспруденція - 2013. - Т. 1. Вип. № 6–1. - С. 142–144.
5. Бортник Н. Міграційні процеси: поняття, сутність, сучасний стан // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». - 2017. – Вип. № 884. - С. 64–71.
6. Бєлай С. Стратегічні засади державної політики безпеки щодо протидії незаконній міграції в Україні // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Сер. Державне управління - 2019. - Вип. № 3. – С. 9-10 – [Цит. 2023, 25 листопада] – Режим доступу: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE%3D&2_S21STR=Vnadpsdu_2019_3_4>
7. Волоско Я.О. Міжнародна трудова міграція як чинник економічного прогресу. Захист прав і свобод людини і громадянина в умовах формування правової держави // Збірник тез III-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції – Львів: НУ “Львівська політехніка”, 2014. - Ч. 1. - С. 30–32.
8. Волоско Я.О. Причинно-наслідкові зв'язки трудової міграції населення України // Митна справа - Науково-аналітичний журнал - 2015. –

- Вип. № 3. - С. 241–247.
9. Герман О. Російсько-українська війна: три ключові залежності, що впливають на європейську промисловість // Oxford economics // 17 травня 2022 року - [Цит. 2023, 17 жовтня] – Режим доступу: <<https://www.oxfordeconomics.com/resource/the-russia-ukraine-war-three-key-dependencies-affecting-european-industry/>>
  10. Гриб А. М. Реалізація механізмів Ради ООН з прав людини в результаті збройної агресії рф проти України. Права людини в період збройних конфліктів: Зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. присвяч. 25- річчю НУ «Одеська юридична академія» - Одеса, 2022. - С. 304–309.
  11. Герич А. Генеза правового регулювання міграційного контролю в країнах ЄС та вплив на цей процес військового вторгнення рф на територію незалежної України // Аналітично-порівняльне правознавство. - 2022. – Вип. № 3. - С. 286–291.
  12. Дерев'яно С. М. Політико-правові аспекти обмеження свободи пересування громадян в умовах воєнного стану в Україні // Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. - Луцьк: Вежа-Друк, 2023. – Вип. № 2 (16). - С. 227–249.
  13. Директива 2013/33/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 26 червня 2013 року, про стандарти для прийому осіб, які просять про міжнародний захист – [Цит. 2023, 10 жовтня] – Режим доступу: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/%20ТХТ/?uri=celex%3A32013L0033>>
  14. Директива № 2003/9 про статус осіб, які шукають притулку - 2003. – [Цит. 2023, 10 жовтня] – Режим доступу: <https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/22211/1/2006_3_JILIR_directive_2003_r.pdf>
  15. Директива Ради 2001/55/ЄС про мінімальні стандарти для надання

- тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності за наслідки такого прийому – 20 липня 2001 року – [Цит. 2023, 10 жовтня] – Режим доступу: <<https://ips.ligazakon.net/document/MU01293?an=29>>
16. Директива Ради 2004/82/ЄС про зобов'язання перевізників повідомляти дані пасажирів. - 2004, 29 квітня. - [Цит. 2023, 13 жовтня] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-04#Text>
  17. Дмитрук Б. П., Светлова Н. М. Світові міграційні процеси: мотивація, види й наслідки для країн виїзду та приймаючих країн // Вісник східноєвропейського університету економіки і менеджменту. - 2016. - С. 18–27.
  18. Дмитрук Б.П., Светлова Н.М. Світові міграційні процеси: мотивація, види й наслідки для країн виїзду та приймаючих країн // Вісник Східноєвропейського ун-ту економіки й менеджменту. - 2016. - Вип. № 1(20). - С. 18– 27.
  19. Договір про Європейський Союз – [Цит. 2023, 26 жовтня] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Tex>
  20. Дракохруст Т. В. Правове забезпечення державної міграційної політики // Монографія. - Тернопіль: ТНЕУ. - 2020. – С. 416.
  21. Європейське право: право Європейського союзу: підручник. у 3х кн. / За заг. ред. В. І. Муравйова. - Київ: Ін Юре, 2015.- Кн. 3. – С. 408.
  22. Желіховський С. Міграційний розкол ЄС: які наслідки матиме нове зближення Польщі та Угорщини - 2023. – [Цит. 2023, 7 листопада] – Режим доступу: <<https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/07/17/7165897/>>
  23. Заставна О. Міграційна політика ЄС у контексті безпеки країн Європейського Союзу // Підприємництво, господарство і право. -

2021. – Вип. № 1. – С. 277.
24. Іванов С. Економічне відновлення і розвиток країн після збройних конфліктів та воєн: невтрачені можливості для України // Економіка України. – 2022. – Вип. № 1 (686). - С. 75-89.
25. Імплементативне рішення Ради (ЄС) 2022/382 від 4 березня 2022 року, яке встановлює наявність масового припливу переміщених осіб з України у значенні статті 5 Директиви 2001/55/ЄС та має наслідком запровадження тимчасового захисту. – [Цит. 2023, 28 листопада] – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec_impl/2022/382/>
26. Кобець Ю. В., Мадрига Т. Б. Державна міграційна політика України в умовах повномасштабного вторгнення // Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. - 2023. - Вип. № 48. - С. 252-259.
27. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Рада Європи. – [Цит. 2023, 30 жовтня] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_004>
28. Конвенція про захист цивільного населення під час війни, Женева, 12 серпня 1949 року // Офіційний сайт Верховної Ради України. – [Цит. 2023, 10 листопада] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text>
29. Конвенція, що визначає державу, яка відповідає за розгляд заяв про надання притулку, що подані в одній з держав-членів Європейських Співтовариств: Дублінська конвенція від 15.06.1990 року // Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. - 1994. - № 994_310.
30. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу (2010/С 83/01). – Доступний з: <[Цит. 2023, 13 жовтня] – Режим доступу >
31. Красівський Д. Міграційні процеси в Україні: загроза національній безпеці чи перспектива розвитку регіонів // Наукові записки Інституту

- політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України – 2020. - № 3-4(99-100). - С.374-384.
32. Левандовскі К.М. Тимчасовий захист та статус біженця в контексті української кризи // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. - 2022. - Вип. № 55. - С. 88-93.
33. Лібанова Е. Україна потребуватиме близько 300 тисяч іммігрантів щороку. – [Цит. 2023, 1 грудня] – Режим доступу: <<https://forbes.ua/war-in-ukraine/35-mln-ukraintsiv-u-2033-munadzvichauno-optimistichniy-stsenariy-sotsiologinya-ella-libanova-proveliki-problemi-z-demografiyu-v-ukraini-yaki-zarodilisya-shche-doviyni-shcho-z-tsim-robiti-25092023-16201>>
34. Лісабонський договір і формування спільного європейського простору. // Віче. – січень 2011. – Вип. №2. – [Цит. 2023, 21 листопада] – Режим доступу: <<http://veche.kiev.ua/journal/2374/>>
35. Малиновська О. А. Інституційне забезпечення міграційної політики держави: пропозиції до вдосконалення // Аналітична записка: НІСД. – [Цит. 2023, 28 листопада] – Режим доступу: <<https://niss.gov.ua/doslidzhennya/socialna-politika/instituciynе-zabezpechennya-migraciynoi-politiki-derzhavi>>
36. Малиновська О. А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії // Монографія. - Київ: НІСД. - 2018. – С. 472.
37. Малиновська О. Тимчасовий захист: виникнення, еволюція, сутність. // Migration & Law. – Вип. № 2(5-6). - 2022. - С.5-30.
38. Мануїлова К. В. Інституційна система регулювання міжнародної міграції // Правова держава. - 2019. – Вип. № 34. - С. 125–130.
39. Мелех Б. В. Участь Ради Європи в захисті прав людини в Україні. // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. - 2015. - Вип. №2. - С. 13–23.
40. Міжнародна економіка: навчальний посібник. / за ред. Г. Е.

- Гронтовської та ін. - Київ: «Центр учбової літератури». - 2014. – С. 384.
41. Міжнародна організація міграції. Міграція в Україні. // Цифри і факти. - 2015 – [Цит. 2023, 15 жовтня] – Режим доступу: <http://iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf>
42. Міжнародний кримінальний суд – шлях до Гааги та репарацій. - [Цит. 2023, 18 жовтня] – Режим доступу з: <https://lb.ua/blog/olena_moshenets/527492_mizhnarodniy_kriminalniy_su_dshlyah.html>
43. Моніторинг міграційної ситуації та змін у сфері управління міграцією та кордонами у 2019 р – [Цит. 2023, 29 жовтня] – Режим доступу: <https://dmsu.gov.ua/assets/files/migprocess/zvit_vypusk_2019_03.pdf>
44. Наливайко Л. Р., Степаненко К. В., Щербина Є. М. Міжнародний захист прав людини: навчальний посібник - Дніпро: ДДУВ, 2020. – С. 260.
45. Нікіфоренко В., Нгуєн, А. Міжнародне співробітництво як інструмент управління міграцією // Migration & Law. – Вип. № 1(2). - 2021. - С.5-18.
46. Орешкова А. Нормативно-правові гарантії прав і свобод внутрішньо переміщених осіб // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. - 2020. - Вип. № 2. - С. 71–76.
47. Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) // Міністерство закордонних справ в Україні. – [Цит. 2023, 17 жовтня] – Режим доступу: <<https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/organizaciya-z-bezpeki-i-spivrobitnictva-v-yevropi>>
48. Оснач О. Зміни міграційної політики Європейського Союзу (2015–2020): аналіз деяких наслідків // Migration & Law. - Вип. № 1(2). - 2021. - С.68-88
49. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – [Цит. 2023,

- 30 листопада] – Режим доступу: <<https://ukrstat.gov.ua>>
50. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. – [Цит. 2023, 23 листопада] – Режим доступу: <<https://mof.gov.ua>>
51. Павліха Н.В., Степанюк Н.А. Становлення освітньої міграції в умовах глобалізації // Глобалізаційні та національні проблеми економіки. - 2017. - Вип. №16. - С. 219–225.
52. Пак Н. А. Міграційна політика Європейського Союзу: проблеми і перспективи // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – 2017. - Вип. № 6. - С.55.
53. Подковенко Т. О. Міграційна політика Польщі в умовах російсько-української війни. Міжнародна науково-практична конференція “Правові та безпекові аспекти життя в Україні”. - 14 жовтня 2022 р. – [Цит. 2023, 27 жовтня] – Режим доступу: <https://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2288%3A02082022&catid=300%3A7-102022&Itemid=369&lang=en>
54. Права людини у міжнародному праві: підручник. / за заг. ред. А. В. Войціховського; О. С. Бакумов, Л. Д. Варунц, А. В. Войціховський, Т. І. Гудзь та ін. - Харків: ООО «Планета- Принт», 2021. – С. 404.
55. Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001. – [Цит. 2023, 25 жовтня] – Режим доступу: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>>
56. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII. Дата оновлення: 02.06.2023. – [Цит. 2023, 24 жовтня] – Режим доступу: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>>
57. Про звернення до Кабінету Міністрів України стосовно удосконалення засад формування державної політики щодо громадян України, які

- були вимушені покинути державу внаслідок бойових дій: проект Постанови Верховної Ради України (реєстр. № 9115 від 17.03.2023 р.). – [Цит. 2023, 11 жовтня] – Режим доступу: <<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41546>>
58. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 р. № 3773-VI – [Цит. 2023, 17 жовтня] – Режим доступу: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text>>
59. Регламент (ЄС) № 604/2013 Європейського парламенту та Ради від 26 червня 2013 р. - [Цит. 2023, 10 жовтня] – Режим доступу: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=celex%3A32013R0604>>
60. Рудевська В. Еволюція теорій економічного зростання та чинники його оцінювання // Проблеми і перспективи економіки та управління. - 2020. – Вип. №2 (22). - С. 18-30.
61. Румянцев А. П., Балабанова Г. П., Ковбич Т. К. Глобальні та регіональні тенденції розвитку міжнародної міграції робочої сили // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Сер.: Економічні науки. - 2022. – Вип. № 7. - С. 171–184.
62. Сімахова А.О. Розвиток соціальної економіки в Польщі: досвід для України. // Економіка України. - 2021. – Вип. № 11. - С. 75–84.
63. Слюсаревський М. М., Блинова О. Є. Психологія міграції. // Національна академія педагогічних наук України. Інститут соціальної та політичної психології. - Кіровоград: ТОВ «Імекс ЛТД», 2013. – С. 244.
64. Смалійчук Г.В. Освітня міграція в умовах трансформації ринку праці: значення та особливості регулювання. // Економіка. - 2014. - Вип. № 26. - С. 64– 70.
65. Смутчак. З. Управління процесами рееміграції на етапі інтегрування України до європейського простору. // Причорноморські економічні студії. - 2019. - № Вип.37. - С. 174-178.

66. Сокурєнко В. А., Хрякова Н. О. Міграційна політика ЄС: сучасні парадигми. // Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Сер.: Право. - 2021. - Вип. №63. – С. 243.
67. Спуріна С. О. Тенденції освітньої міграції та її вплив на інституційне середовище в Україні. // Вісник Мукачівського держ. ун-ту. - 2019. - Вип. № 1. - С. 496–505.
68. Тимчасовий захист ЄС для біженців з України: що варто знати. - [Цит. 2023, 21 жовтня] – Режим доступу: <<https://www.dw.com/uk/tymchasovyi-zakhyst-yes-dlia-bizhentsiv-zukrainy-shcho-var-to-znaty/a-61022607>>
69. Туча О. Вплив українських мігрантів на економіки країн- реципієнтів: дослідження. // Національний банк України. - 31.12.2022. – [Цит. 2023, 30 жовтня] – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Migration_impact_2022-12-15.pdf>
70. Українська міграція в умовах глобальних і національних викликів ХІХ століття. // Львів: ЛНУ ім. Івана Франка. - 2017. - С. 110.
71. Українське суспільство: міграційний вимір: нац. доповідь / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. – 2018 - С 396 – [Цит. 2023, 6 листопада] – Режим доступу: <https://www.idss.org.ua/arhiv/Ukraine_migration.pdf>
72. Українське суспільство: міграційний вимір. // Київ: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи. - 2018. – С. 396.
73. Філіппова В., Лопушинський І., Плющ Р. Наслідки сучасної міграційної політики Європейського Союзу // Migration & Law. Вип. № 2(1-2). - 2022. - С. 26-40.
74. Офіційний сайт Державної міграційної служби України. – [Цит. 2023, 11 листопада] – Режим доступу: <<https://dmsu.gov.ua>>
75. Фогел Х.Є. Аналіз міграції висококваліфікованих кадрів і міграційної

- політики України. – [Цит. 2023, 16 листопада] – Режим доступу: <<https://www.civic-synergy.org.ua/wpcontent/uploads/2018/04/AnalizmigratsiyiimigratsijnoyipolitykyUkrayiny.pdf>>
76. Харитонов Р. Ф., Шишименко О. І. Міжнародно-правовий захист прав мігрантів в ЄС: сучасний стан // Науковий журнал «Південноукраїнський правничий часопис». - 2022. – Вип. № 4. - С. 87–90.
77. Харитонов Р. Ф., Шор А. М. Діяльність міжнародних організацій в сфері протидії нелегальної міграції. Права людини в період збройних конфліктів. // Матер. Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., присвяч. 25-річчю НУ «Одеська юридична академія». - 18 листопада 2022 року. - Одеса, 2022. - С. 632–637.
78. Чайковський Ю. В., Харитонов Р. Ф. Формування міграційної політики Європейського Союзу та її зв'язок з політикою безпеки. // Університетські наукові записки. - 2021. – Вип. № 6 (84). - С. 138–151.
79. Чуєнко В. І. Актуальні питання правового регулювання статусу біженців у Європейському Союзі. // Право і безпека у контексті європейської та євроатлантичної інтеграції: зб. ст. та тез наук. повідомл. за матеріалами дискус. панелі II Харків. міжнар. юрид. форуму (Харків, 28 вересня 2018 р.). - Харків: Право, 2018. - С. 165–174.
80. Шевченко, Н.О. Міжнародна міграція населення України в контексті демографічної кризи. // Київ: Вид-во «Наукова думка», 2016. – С. 304.
81. Щолокова Г., Палешко Я., Горожанкіна Н. Міжнародна міграція в контексті процесів європейської інтеграції // Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. - 2021. – Вип. № 3 (11). - С. 39–47.
82. Яценко Г. Чинники постковідного відновлення зростання економіки

- України у 2021-2022 роках // Економіка і прогнозування. – 2021. - №
Вип. 2. - С. 52-68.
83. Annual Activity Report - 2017 - [Cited 2023, 19 November] -
Available from:
<https://frontex.europa.eu/assets/Key_Documents/Annual_report/2017/Annual_Activity_report_2017.pdf>
84. Commission Communication. Providing operational guidelines for external
border management to facilitate border crossings at the EU-Ukraine
borders. - [Cited 2023, 31 October] - Available from:
<<https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/HTML/?uri=OJ:C:2022:104I:FULL&from=EN>>
85. Karpachova N.I. The role of international human rights organisations in the
context of the conflict in Eastern Ukraine. // Journal of the National
Academy of Legal Sciences of Ukraine. - 2021. - № 1. - P. 24-31.
86. Kupets O. Economic Aspects of Ukrainian Migration to EU Countries, in:
O. Fedyuk, M. Kindler (eds.) // Ukrainian Migration to the European
Union: IMISCOE Research Series. - 2016.
87. Lupak R., Mizyuk B., Zaychenko V., Kunytska-Iliash M., Vasylytsiv T.
Migration processes and socio-economic development: interactions and
regulatory policy. // Agricultural and Resource Economics: International
Scientific E-Journal. - 2022. - Т. 8. - Вип. № 1868-2022-397. - С. 70-88.
88. Number of refugees from Ukraine crossing Central and Eastern European
borders after Russia's invasion of Ukraine from February 24 to May 19,
2022, by selected country. // Statista. – [Cited 2023, 17 November] -
Available from: <<https://www.statista.com/statistics/1293403/cee-ukrainian-refugees-by-country/>>
89. The 2022 Brussels summit. – [Cited 2023, 21 November] - Available from:
<https://en.wikipedia.org/wiki/2022_Brussels_summit>
90. Ukraine Population 2022. // Worldometers. - Available from:

- < <https://www.worldometers.info/world-population/ukraine-population/>>
91. Ukraine refugee situation. // Operational data portal. - 23.05.2023. - [Cited 2023, 29 November] - Available from:
<<https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine>>
  92. UNESCO – [Cited 2023, 3 December] - Available from:
<<https://data.uis.unesco.org>>
  93. UNHCR. // The Operational Data Portal. Refugees from Ukraine registered for Temporary Protection or similar national protection schemes in Europe. – [Cited 2023, 4 December] - Available from:
<<https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>>
  94. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). // Operational data Portal. Ukraine refugee situation. – [Cited 2023, 10 December] - Available from: <<http://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine>. Accessed 14 March 2022>
  95. Vasylieva O., Markushin, O. Approaches to providing coordination of the regional development policy regarding the restoration of the territories damaged during the course of the war. // Public Administration and Regional Development. - № (21). - 2023. - P.642-666.

ДОДАТКИ

Додаток А

Міграційні наслідки для країн-донорів та країн-реципієнтів

Країни-донори	Країни-реципієнти
Позитивні наслідки	
– Пом'якшення умов безробіття на національному ринку праці – Мінімізація напруженості внутрішнього ринку праці – Більш успішна реалізація трудового потенціалу – Можливість отримання нових знань, професійного досвіду та покращення кваліфікації мігрантами – Збільшення віддачі від індивідуальних інвестицій в освіту – Розширення міжнародних соціальних зв'язків – Приплив грошових надходжень мігрантів – Покращення матеріального стану родин мігрантів – Особисте інвестування мігрантів – Податок з прибутку фірм-посередників – Оптимізація бюджетного навантаження – Збільшення масштабів та розширення напрямів інвестиційної діяльності, зокрема приватного інвестування – Приплив інновацій, міжнародне співробітництво – Встановлення тісних зв'язків між країнами – Підвищення загального культурного рівня населення	– Зростання продуктивності та ефективності праці – Покращення стандартів праці – Прискорений розвиток наукових досліджень та зростання економічної активності – Поліпшення ситуації на ринках праці з працедефіцитною кон'юнктурою – Оптимізація структури ринку праці за рахунок реалізації вакансій нерезидентами в різних сферах економіки – Економія на інвестиціях у освітній потенціал – Оптимізація інвестиційних ресурсів при підготовці спеціалістів різних профілів, при реалізації академічних наукових розробок – Покращення демографічної ситуації – Зростання податкових надходжень до бюджету зі сторони мігрантів – Підвищення інноваційно-технологічного розвитку економіки за рахунок праці висококваліфікованих мігрантів – Інформаційні потоки та співробітництво з країнами-донорами – Підвищення експортних можливостей – Розвиток культурної різноманітності та посилення творчого начала – Формування нових інтегрованих культурних цінностей та удосконалення принципів ділової етики

Негативні наслідки	
– Втрата людського потенціалу, як у кількісному, так і у якісному аспекті – Відплив інтелектуального потенціалу – Звуження потенційних можливостей інноваційно-технологічних розробок за рахунок еміграції інтелектуальної еліти – Втрата професійних навичок і кваліфікації, за умови роботи не за спеціальністю – Скорочення віддачі від інвестицій в людський капітал, освіту – Зниження продуктивності – Звуження потенційних валютно-фінансових операцій на внутрішньому ринку – Можлива дискримінація громадян під час тимчасової роботи за кордоном – Зростання цін на внутрішніх ринках при існуючій низькій купівельній спроможності основної маси населення – Відсутність офіційно укладеного договору призводить до незахищеності трудових прав мігрантів – Зневіра у майбутнє, перспективність розвитку країни – Втрата національної самосвідомості, соціальне сирітство – Посилення соціальної напруги у родинах, суспільстві	– Виникнення конкуренції за високооплачувану роботу між корінним населенням та мігрантами – Посилення навантаження на соціальну систему країни – Додаткове навантаження на освітньо-академічний та науковий сектори економіки – Зростання дефіциту бюджету за рахунок вимушених додаткових вкладень інвестиційних ресурсів (що пов'язані з міграційними процесами) у різні сфери економіки – Зміна національного складу країни Страйки, акції протесту мігрантів – Етнічні непорозуміння, конфлікти, формування криміногенної ситуації у місцях компактного проживання мігрантів – Монополізація мігрантами деяких областей економічної активності – Перехід легальної міграції до нелегальної, ведення прихованих валютних операцій – Можлива передача нових технологій закордонним конкурентам – Загострення політичної ситуації – Підвищення рівня можливої втрати культурної ідентичності нації; збільшення загрози загострення соціально-культурних конфліктів (міжнаціональних, міжетнічних)

Додаток Б

Кількість прибулих, вибулих на січень 2022 року

	Кількість прибулих/ <i>Total</i> <i>immigrants</i>	Кількість вибулих/ <i>Total</i> <i>emigrants</i>	Міграційний приріст (скорочення)/ <i>Migration increase (decrease)</i>
Україна	30955	28673	2282
Вінницька	1312	1237	75
Волинська	800	808	-8
Дніпропетровська	2264	1930	334
Донецька	992	1227	-235
Житомирська	920	1073	-153
Закарпатська	537	430	107
Запорізька	782	884	-102
Івано-Франківська	862	877	-15
Київська	4140	1867	2273
Кіровоградська	661	780	-119
Луганська	380	544	-164
Львівська	1591	1656	-65
Миколаївська	658	761	-103
Одеська	2129	1714	415
Полтавська	1163	1085	78
Рівненська	885	1055	-170
Сумська	807	877	-70
Тернопільська	871	659	212
Харківська	2604	2225	379
Херсонська	521	699	-178
Хмельницька	990	990	0
Черкаська	913	956	-43
Чернівецька	602	453	149
Чернігівська	563	700	-137
м.Київ	3008	3186	-178